19 ވަނަ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލިސް
ރައްޔިތުންގެ މަޖިލިސް
ރައްޔިތުންގެ މަޖި ލީހުގެ ކޮމިޓީ ޔައުމިއްޔ
އިޤު ތިޞ ދީ ކޮމިޓީ އ އި އެންވަޔަ ރަންމަންޓް އެންޑް ކްލައިމެޓް ޗޭންޖު ކޮމިޓީގެ
ޖޮއިންޓު ކޮމިޓީގެ 6 ވަނަ ބައްދަލުވުން
16 އޮކްޓޫބަރު 2019
ބައްދަލުވުން ބޭއްވުނު ތަ ން: ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ގެ (ކޮމިޓީކުރ ކޮޓަރި)1
ފެށުނު ގަޑި: 14:00

}ރިޔާސަތުގައި އިންނެވީ ކޮމިޓީގެ މުޤައްރިރު؛ ހޯރަފުށި ދާއިރާގެ މެންބަރު އަޙްމަދު ސަލީމް{
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
.` السالم عل یكم . ދަނޑުވެރިކަމުގައި ބޭނުންކުރާ ޕެސްޓިސައިޑުގެ ބިލު ކުޑަ ކޮމިޓީއަކުން
ދިރާސާކުރުމަށްފަހުގައި އެ މަސައްކަތް މިހާރު މި ވަނީ ނިމިފަ. ދެން، އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކުޑަ ކޮމިޓީއަކާ މީގެ
މަސައްކަތް ހަވާލުކުރިއިރުގައި މައި ކޮމިޓީން ވިދާޅުވެފައި އޮތީ، އެހެން މުއައްސަސާއެއްގެ ނުވަތަ މަޖިލީހަށް ބަޔަކު
ހާޒިރުކޮށްގެން މަޢުލޫމާތުތައް ސާފުކުރުމުގައި އަޅުގަނޑުމެން ބޮޑު ކޮމިޓީއަށް ރިފަރކުރަންޖެހޭނެ ކަމަށް. ދެން ކުޑަ
ކޮމިޓީން މަސައްކަތްކުރިއިރުގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް މިހާރު ޙައްލުނުކުރެވި އޮތީ ދެ މާއްދާއެއް މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި.
އެއް މާއްދާއަކީ، 4 ވަނަ މާއްދާ. އެއީ މި ގާނޫނުގެ ރޫހާ އެއްގޮތްވާ ގޮތުގެ މަތީން އަދި މި ގާނޫނުގެ މަޤްޞަދުތައް
ހާސިލުވާނެ ގޮތުގެ މަތީން، ޕެސްޓިސައިޑާ ގުޅޭ ސިޔާސަތު ކަނޑައެޅުމަކީ މިނިސްޓަރުގެ މަސްއޫލިއްޔަތެއް. ދެން،
މާނަކުރުމުގެ ބައިގައި މިނިސްޓަރު ޑިފައިންކޮށްފައި އެބައޮވޭ. އެއީ ދަނޑުވެރިކަމާ ގުޅޭ ސިޔާސަތު ކަނޑައަޅާ
މިނިސްޓަރު ކަމަށް. ދެން، އަޅުގަނޑު ވަރަށް އެދެން، ހުރިހާ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންގެ އެޓެންޝަން އިނގޭތޯ. އެއީ
ދެން މި ކަންކަން ރިޕީޓުނުކޮށް އަޅުގަނޑަށް އޭރުން ވާނެ. މިއީ ދެން އެހެންވީމަ، މަޝްވަރާކުރެވުނުއިރުގައި މީގައި
ދެ ޚިޔާލެއް އައީ. އެއީ ޕެސްޓިސައިޑް ކީކަމުގައި ވިޔަސް، މިއީ ކެމިކަލް ރެގިއުލޭޓުކުރާ ބިލަކަށް ވާތީ، އަދި
ކެމިކަލްގެ ވަރަށް ގިނަ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކެއް އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީއާ ހަވާލުވެފައި އޮތުމާ އެކުގައި މި ބިލު
ތަންފީޒުކުރާނީ ތިމާވެށްޓާ ބެހޭ މިނިސްޓަރުތޯ ނުވަތަ މިހާރު މީގައި ކަނޑައަޅާފައި މި އޮތް ގޮތަށް ދަނޑުވެރިކަމާ
ބެހޭ މިނިސްޓަރުތޯ؟ ދެވަނަ ނުކުތާއަކަށް މީގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޙައްލުނުކުރެވި އޮތީ ، ފެސްޓިސައިޑު މާނަކުރުން.
މި ބިލުގައި މިހާރު ހުށަހަޅާފަ އި އޮތް ގޮތުން ޕެސްޓިސައިޑް އެއީ ދަނޑުވެރިކަމުގައި ބޭނުންކުރާ ޕެސްޓިސައިޑް.
އެހެންނަމަވެސް، އެހެން އެތައް ބައިވަރު ޕެސްޓިސައިޑު ވެސް ރާއްޖެއަށް އެތެރެކުރާތީ ، ހުށަހެޅުނު އެއް ޚިޔާލަކީ،
ވަކިން "ދަނޑުވެރިކަމުގެ ޕެސްޓިސައިޑު " އެގޮތަށް މީގައި އޮތުމުގެ ބަދަލުގައި ހަމަ ޖެނެރަލްކޮށް ޕެސްޓިސައިޑް
އެގޮތަށް ގެނައުން. މި ދެ މާއްދާ އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި އޮތީ ގޮތެއް ނިންމައިނުލެވި. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެން ކުޑަ
ކޮމިޓީން ނިންމީ، ބޮޑު ކޮމިޓީއަށް ރިފަރކުރުމަށްފަހުގައި އަދި މިނިސްޓްރީ އޮފް އެންވަޔަރަންމަންޓާއި އެގްރިކަލްޗަރ
މިނިސްޓްރީއާއި ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާގެ އޮފީހާ އެކުގައި މަޝްވަރާކޮށްފައި، މިއަދު މި ދެންނެވި ދެ ނުކުތާއަށް ގޮތެއް
ކޮމިޓީން ނިންމަވައިދެއްވުން. އެއާއެކީގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ރިޕޯޓް ފައިނަލްކުރެވި، ތި ބޭފުޅުންނަށް ރިޕޯޓް
ފޮނުވައިލެވޭނެ. މިއީ މި ނު ކުތާއާ ބެހޭ ގޮތުން އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން ސާފުކުރައްވަން އިތުރު ކަމެއް އޮތްތޯ
އަޅުގަނޑު ބަލައިލުމަށްފަހުގައި ވަޑައިގެން ތިއްބެވި ބޭފުޅުންނަށް އަޅުގަނޑު ކޮމިޓީއަށް ދަޢުވަތުދޭނަން.
(ވަގުތުކޮޅަކަށްފަހު) ކޮމިޓީގެ ބައްދަލުވުން އަޅުގަނޑު ކުރިއަށް ގެންދާނަން އިނގޭތޯ. މިއަދު އަޅުގަނޑުމެން
1

މަޝްވަރާކޮށްލަން އޮތީ ، ދިރާސާކުރަމުން މި ދާ ޕެސްޓިސައިޑާ ބެހޭ ބިލުގެ ދެ މާއްދާއެއް. އެއީ 4 ވަނަ މާއްދާ.
އެއީ މި ގާނޫނުގެ ރޫހާ އެއްގޮތްވާ ގޮތުގެ މަތީން އަދި މި ގާނޫނުގެ މަޤްޞަދުތައް ހާސިލުވާނެ ގޮތުގެ މަތީން،
ޕެސްޓިސައިޑާ ގުޅޭ ސިޔާސަތު ކަނޑައެޅުމަކީ މިނިސްޓަރުގެ މަސްއޫލިއްޔަތެކޭ. މިނިސްޓަރަކީ ކޮބައިކަން އެބަ
މާނަކޮށްދޭ މި ބިލުގެ ފަހަތުގައި. މިހާރު ބިލުގައި ބުނެފައި އޮންނަނީ، އެ މިނިސްޓަރަކީ ދަނޑުވެރިކަމާ ބެހޭ ކަންކަން
ބަލަހައްޓަވާ މިނިސްޓަރު ކަމަށް. ދެން މީގެ މަޝްވަރާތައް ކުރިއަށްދިޔައިރު ކޮމިޓީ މަރުޙަލާގައި އަޅުގަނޑުމެން
ބައްދަލުކޮށް އެކިއެކި ވުޒާރާތަކާއި ވާހަކަދެއްކިއިރު ވެސް އަދި ކޮމިޓީގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންގެ މަޝްވަރާ
އަޅުގަނޑުމެން އަޑުއަހަމުން ދިޔައިރު ވެސް، މިއީ ޕެސްޓިސައިޑު ކީ ކަމުގައި ވިޔަސް ކެމިކަލް ބިލަކަށް ވާތީ، އަދި
ކެމިކަލް ރެގިއުލޭޓްކުރުމުގައި އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީ، އީ.ޕީ.އޭ އަދި ޑިފެންސް މިނިސްޓްރީގެ ދައުރު ވެސް
އޮތްކަން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފާހަގަކުރެވުނު. އޭގެއިތުރުން ދަނޑުވެރިކަމާ ބެހޭ މިނިސްޓްރީއަކީ ދަނޑުވެރިކަން
ކުރިއަރުވާ ތަން ކަމަށް ވެފައި ، ޕެސްޓިސައިޑުގެ ސަބަބުން މި ނިކުންނަ އިމްޕެކްޓަކީ އެންވަޔަރަންމަންޓާއި ހެލްތު
ރިލޭޓެޑް އިމްޕެކްޓް ކަމަށް ވާތީ، އޭގެ ކޮންފްލިކްޓް އޮފް އިންޓަރެސްޓް އަޅުގަނޑުމެން ވަކިކުރުމުގެ ގޮތުންނާ ވެސް
އެކުގައި މަޝްވަރާ ލިބިފައި އެބަވޭ، މި ބިލު ތަންފީޒުކުރާނީ އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީ ންތޯ؟ ދެން އެ ސުވާލުގެ
ޖަވާބު ޙަޤީޤަތުގައި އަޅުގަނޑުމެން މިއަދު ބޭނުންވަނީ. އަދި އިތުރަށް މަޝްވަރާކޮށްލަން ކޮމިޓީން ނިންމެވީ އިނގޭތޯ.
ދެން އޭގެއިތުރުން ޕެސްޓިސައިޑު މާނަކުރުން މީގައި އޮންނަ ގޮތުން މިހާރު މި އޮތީ، ހަމައެކަނި ދަނޑުވެރިކަމުގައި
ބޭނުންކުރާ ޕެސްޓިސައިޑު. އެކަމަކު އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި މަޝްވަރާތަކުން ފާހަގަވި ޕެސްޓިސައިޑު
ދަނޑުވެރިކަމުގައި ބޭނުންނުކުރިޔަސް ރާއްޖޭގައި އެބަ ބޭނުންކުރާކަން. އެހެންވީމާ، އަދި ވަކިން އެއަށް ބިލެއް
ހަދައިގެން އަނެއްކާ އެހެން ބާވަތުގެ ޕެސްޓިސައިޑު ރެގިއުލޭޓުކުރުން އެއީ އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތްތޯ؟ އެ ސުވާލު ވެސް
އެބައޮތް. އެހެންވީމާ، މީގަ އި ހުށަހެޅިފައި އޮތީ ދަނޑުވެރިކަން އެބައި ކަނޑާލަން އެ މާއްދާގައި އިނގޭތޯ.
ޕެސްޓިސައިޑޭ މީގައި ރެގިއުލޭޓް މި ކުރަނީ. ހަމައެކަނި ދަނޑުވެރިކަމުގެ ޕެސްޓިސައިޑެ އް ނޫނޭ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ
ފަސޭހަތަކެއް ވެސް އެބަވޭ މި ފޮލޯކުރާ މީހުންނަށް. އާންމުންނަށް އަޅުގަނޑުމެން ގާނޫނު މި ހަދަނީ. އެހެންވީމާ، މި
ދެ ނުކުތާއަށް ތި ބޭފުޅުންނަށް ފެނިވަޑައިގަންނަވާ ލަފައެއް ކޮމިޓީގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންނަށް ދެއްވުމަށް
އަޅުގަނޑުމެން ދައުވަތު މި ދިނީ، އެގްރިކަލްޗަރ މިނިސްޓްރީއަށާއި ، އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީއަށާއި، އަދި
ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާގެ އޮފީހަށް. ދެން ތި ބޭފުޅުންނަށް ފުލޯ؛ އަދި އެޓަރނީ ޖެނެރަލަ ށް. އާދެ! މާފުކުރައްވާތި!
އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ތި ބޭފުޅުންނަށް ފުރުޞަތު މި އަރުވަނީ. އެންމެ ފުރަތަމަ ފްލޯ ނަންގަވަން ބޭނުންފުޅު
ދާއިރާއަކަށް އަޅުގަނޑު އެ ފުރުޞަތު މި ދެނީ. ތަޢާރުފަކަށް ފަހުގައި ކުރިއަށް ގެންގޮސްދެއްވާ ފެނިވަޑައިގަންނަވާ
ގޮތް.
2

މިނިސްޓްރީ އޮފް ފިޝަރީޒް، މެރިން ރިސޯސަސް އެންޑް އެގްރިކަލްޗަރ ގެ ޑިރެކްޓަރ ޖެނެރަލް އިބްރާހިމް ޝަބާޢު
ވާހަކަދެއްކެވުން:
ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރިއްޔާ މުޤައްރިރު. އަޅުގަނޑަކީ އިބްރާހިމް ޝަބާޢު، ޑިރެކްޓަރ ޖެނެރަލް އޮފް އެގްރިކަލްޗަރ.
މިއީ މިނިސްޓްރީ އޮފް ފިޝަރީ ޒް، މެރިން ރިސޯސަސް އެންޑް އެގްރިކަލްޗަރ ގެ އިނގޭތޯ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި ބިލާ
ގުޅޭ ގޮތުން އެކި ގޮތްގޮތަށް މަޝްވަރާކުރެވިއްޖެ އިނގޭތޯ ފަންނީ ލެވެލްގަ އި. ދެން މަޖިލީހަށް އައުމަށްފަހުގައި
މަޖިލީހުން ވެސް މަޝްވަރާކުރައްވަ އި، ދެން، މުޤައްރިރު ތި ފާހަގަކުރެއްވި ޕޮއިންޓަކީ ވަރަށް ވެލިޑު ޕޮއިންޓެއް
ކަމަށް އަޅުގަނޑު ވެސް ހަމަ ބަލައިގަންނަން. މި ކޮޅަށް އައުމުގެ ކުރިން އަޅުގަނޑު މިނިސްޓަރާ އެކީގައި ވެސް
ސެޝަނެއްގައި މީޓުކޮށް ހަދާފަ އި މިއައީ މިކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން. ދެން އަޅުގަނޑުމެންގެ މެއިން ސްޓޭންސަކީ، މިއީ ބިލު
ހަމައެކަނި ދަނޑުވެރިކަމުގެ ބިލެއް ގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެން މިނިސްޓްރީގެ ފަރާތުން އޭ.ޖީ އޮފީހަށް ފޮނުވައިގެން މި
ކޮޅަށް މި އައީ ދެއްތޯ؟ ދެން މިހާރު މިއީ ތި ބޭފުޅުންގެ ވިސްނުންފުޅު ހުރިގޮތުން އިޓް އިޒް ބިކަމިންގ މޯ
ބްރޯޑަރ. ތަންކޮޅެއް ބޮޑުވޭ އެބަ. އެހެންވެއްޖެ ކަމަށް ވަންޏާ މި ބިލު ބަދަލުވާނެ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޕެސްޓިސައިޑު ބިލު
ނޫނީ މޯލްޑިވްސް ޕެސްޓިސައިޑު އެކްޓު ކަހަލަ އެއްޗަކަށް ދެއްތޯ؟ އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންވާ ކަންތައްތައް
ހާސިލުކުރުމަށް ޓަކައި ، ދަނޑުވެރިކަމާ ގުޅުންހުރި ޕެސްޓްސައިޑު ކޮންޓްރޯލްކުރުމަށް ޓަކައި މި ބިލުގެ ފަރާތުން
އެއްވެސް ހަނިކަމެއް ނާންނަ ކަމަށް ވަންޏާ، ކޮންމެ ބޮޑީއަކީ ވެސް ޕޭރަންޓު ބޮޑީއަކަށް ވުމަށް، އިމްޕްލިމެންޓުކުރާ
ބޮޑީއަކަށް ވުމަށް އަޅުގަނޑުމެންގެ އެއްވެސް އިއުތިރާޟެއް ނެތް މިނިސްޓްރީގެ ފަރާތަކުންނެއް އިނގޭތޯ. ދެން،
އަޅުގަނޑުމެން ބޮޑަށް ޕްރޮޕޯޒްކުރަން ހަމަ އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީން ލީޑުނެންގެވުމަކީ ހަމަ އަޅުގަނޑުމެން
މިނިސްޓްރީން ވެސް ހަމަ ވަ ރަށް ބޮޑަށް އެކަމަށް އެދޭ ކަމެއް. އެހެންވީމާ، ކޮންމެ މިނިސްޓްރީއަކުން ވެސް،
މަޖިލީހުން ހަވާލުކުރައްވާ ކޮންމެ ފަރާތަކުން ވެސް މި ބިލު ލީޑުކުރެއްވުމުގައި އަޅުގަނޑުމެންގެ އެއްވެސް
އިޢުތިރާޟެއް ނެތް ފިޝަރީޒް މެރިން ރިސޯސަސް އެންޑް އެގްރިކަލްޗަރގެ ފަރާތުން އިނގޭ ތޯ. ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އެހެން މުއައްސަސާއަކުން؟ އާދެ!.
މިނިސްޓްރީ އޮފް އެންވަޔަރަންމަންޓް އެންޑް އެނަރޖީގެ ޕަރމަނަންޓް ސެކްރެޓަރީ އަޖުވަދު މުޞްޠަފާ
ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު މިއީ އަޖުވަދު އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީގެ ޕީ.އެސް އިނގޭތޯ. ދެންމެ މުޤައްރިރު ވެސް
ފާހަގަކުރިހެން، އަޅުގަނޑުމެން މި ތަނަށް އައިއިރު ވެސް އަޅުގަނޑުމެންގެ ލިސްޓުގައި ވެސް މި އޮތީ،
3

ދަނޑުވެރިކަމަށް ބޭނުންކުރާ ޕެސްޓިސައިޑު ގެ ވާހަކަ. އެކަމަކު އެއަށްވުރެ ފުޅާކުރަންޏާ އަޅުގަނޑު ވެސް ގަބޫލުކުރާ
ގޮތުގައި އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީގެ މެންޑޭޓު ގެ ތެރެއަށް ވަރަށް ބޮޑަށް މީތި އެބަވަދޭ. ދެން، އަޅުގަނޑު ވެސް
މި ބިލުގައި ހުރި ބައެއް މާއްދާތައް؛ ސްޕެސިފިކް މާއްދާތަކުން ވެސް އެބަ އާދޭ، މިސާލަކަށް ޕެސްޓިސައިޑްސް
ބޭނުންކޮށްގެން ތިމާވެށްޓަށް ލިބޭ ގެއްލުމަކީ ކޮބައިތޯ މި ގާނޫނުގެ ދަށުން ބަލައި ފިޔަވަޅުއެޅުމުގެ ބާރު ވެސް މިއިން
އެބަލިބޭ. ހަމައެއާ ގުޅިގެން މިހާރު ޕެސްޓިސައިޑުތަކާ ބެހޭ އެކިއެކި ބައިނަލްއަ ގު ވާމީ މުޢާހަދާތަކުގެ ކަންތައްތައް
ވެސް އެބައާދޭ. ދެން އެ ކަންތައްތައް ވެސް މި އަންނަނީ ޕެސްޓިސައިޑެ އް ނޫން. ބްރޯޑް ކެމިކަލް އަމްބްރެއްލާ
ތެރޭގައި މި އަންނަނީ. ކެމިކަލާ ގުޅޭ ހުރިހާ ކަމެއް ވެސް އިންޓަރނޭޝަނަލް ކޮންވެންޝަންތައް ވެސް މި ހިރީ
ބޮޑަށް ތިމާވެށި ހިމާޔަތްކުރުމުގެ، އެންވަޔަރަންމަންޓް އެންޑް ހެލްތު އިޝޫއަކަށް ވާތީ ، އެކަންކަން ހިމާޔަތްކުރުމުގެ
ގޮތުން ކޮންވެންޝަންތައް ހެދިފައި މިހިރީ. އެހެންވީމާ، ތިމާވެށީގެ ނަޒަރަކުން ބައިނަލްއަގު ވާމީ ގޮތުން ވެސް މި
ކަންތައްތައް ބެލެނީ. އެހެންވީމާ، އެގޮތުން ބަލާއިރު ވެސް އަޅު ގަނޑަށް ހީވަނީ މި ގާނޫނުން، މިކަމާ ގުޅުންހުރި
ބައިނަލްއަޤްވާމީ މުޢާހަދާތައް ވެސް ބެލެހެއްޓުމުގެ ޒިންމާ އެބައަދޭ އެ ބަލަހައްޓާ ބައެއްގެ ދަށަށް. އެގޮތުން ބަލާއިރު
ވެސް އެކަން މިހާރުވެސް މި ކުރަނީ އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީން. އެ ކަންތައް ވެސް އަޅުގަނޑު
ފާހަގަކޮށްލަން. ދެން، ޖުމުލަކޮށް އަޅުގަނޑުމެން މިނިސްޓްރީގެ ނެތް އަނެއްހެން މައްސަލައެއް. ހަމަ އެ ޒިންމާ
ހަވާލުކުރައްވައިފިއްޔާމު އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކުރެވޭނެ. ދެން، މީގައި އަޅުގަނޑުމެންގެ ވެސް އޯވަރޯލްކޮށް ބޭނުންވާ
ކަމަކީ، ޕެސްޓިސައިޑް ވެސް އަދި ބްރޯޑް އެންފަސިސް ތެރޭ ކެމިކަލަކުން، އަދި ދަނޑުވެރިކަމުގައި ބޭނުންކުރިޔަސް،
އެހެން އިންޑަސްޓްރީ އެއް ގައި ބޭނުންކުރިޔަސް، ކެމިކަލަކުން ތިމާވެށްޓަށް އޭގެ ގެއްލު މެއް ވަންޏާމު ތިމާވެށީގެ
ކަންކަން ބަލައި، ދިރާސާކޮށް، އެ ފިޔަވަޅުއެޅުމުގެ ބާރު އީ.ޕީ.އޭއަށް، އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީއަށް ލިބެންވާނެ
ކަމަށް އަޅުގަނޑުމެން ބަލަނީ. އެއީ ޖުމުލަކޮށް އަޅުގަނޑުމެން ވެސް ހަމަ މި ބުނަން ބޭނުންވާ ވާހަކައަކީ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ. އެޓަރނީ ޖެނެރަލްއިން، ރައީސް އޮފީހުން އެއްޗެއް ވިދާޅުވާން ބޭނުންފުޅުތޯ؟
ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާގެ އޮފީހުގެ އަންޑަރ ސެކްރެޓަރީ ، ޕޮލިސީ ހުސާމް ޝަރީފް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ. އަޅުގަނޑަކީ ހުސާމް ޝަރީފް، ރައީސް އޮފީހުގެ އަންޑަރ ސެކްރެޓަރީ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ޕޮލިސީ
ސައިޑުން އަޅުގަނޑުމެންގެ ކޮމެންޓަކީ، ފާހަގަ ތި ކުރެއްވިހެން ބިލުގެ ސްކޯޕް ފުޅާކޮށް އޮންނަ ކަމަށް ވެއްޖެއްޔާ، އެ
ވީހާވެސް ގުޅޭ މިނިސްޓްރީއަކަށް، މި ހާލަތުގައި ވެއްޖެއްޔާ އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީއަށް އޮތުން އަޅުގަނޑަށް
ހީވަނީ ރަނގަޅުހެން. އެކަމަކު އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަދި ވަކި މިނިސްޓަރެއް، ނުވަތަ މިނިސްޓްރީއަކާ ލީޑުނަގާ ގޮތަށް
4

އޮތަސް، މީގައި ވަރަށް ބޮޑަށް ސްޓޭކްހޯލްޑަރސް ގިނަކޮށް މި އޮތީ. މިސާލަކަށް ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީ ވެސް،
އެމް.އެން.ޑީ.އެފް ވެސް މީގެ، ޚާއްޞަކޮށް ކެމިކަލް ރެގިއުލޭޝަނާ ގުޅިގެން މިހާރު ވެސް އެ ބޭފުޅުންގެ ރޯލް
ފުދޭވަރަކަށް ފުޅާކޮށް އޮތީ. އެހެންވީމާ، އެ ކަންތައްތައް ރިފްލެކްޓުވާ ގޮތަށް ހަމަ ބިލު ފާސްވެގެން އައުން
އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ރަނގަޅުވާނެހެން. ޝުކުރިއްޔާ.
އެޓަރނީ ޖެނެރަލް އޮފީހުގެ ސީނިއަރ ސްޓޭޓް ކައުންސެލް ސަލްވާ ހަބީބު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އޭ.ޖީ އޮފީހުން ސަލްވާ އިނގޭތޯ. މި ބިލު އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފޮނުވާފައި އޮތީ ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީން. ފިޝަރީޒް
މިނިސްޓްރީން މި ބިލު ޑްރާފްޓް ކުރެއްވީ، މަޢުލޫމާތު ދެއްވާފައި އޮތީ އެފް.އޭ.އޯ ގެ ޑްރާފްޓަކަށް ބިނާކޮށް ސީދާ
އެގްރިކަލްޗަރ ނުވަތަ މދަނޑުވެރިކަމު ގައި ބޭނުންކުރާ ޕެސްޓްސްއާ ގުޅޭގޮތުން. ދެން ، އަޅުގަނޑުމެން ބިލު
ޑްރާފްޓްކުރަމުން ދިޔައިރު، މަޖިލީހަށް ހުށަހަޅަން ވަރަށް ގާތްވެފައި ވަނިކޮށް މި މަޝްވަރާތައް ކުރިއަށް ދިޔައީ، މި
ބިލުގައި އެހެން ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ ބާވަތެއްގެ ޕެސްޓިސައިޑް ހިމަނައިގެންތޯ ކުރިއަށްދާނީ، ނުވަތަ ނޫންތޯ.
އެހެންނަމަވެސް، އޭރުގައި ބޮޑަށް ފޯސްކަސްކުރެވިފައި އޮތީ ހަންޑްރެޑް ޑޭސްގެ ވަޢުދުތަކުގެ ތެރޭގައި މި
އެގްރިކަލްޗަރަލް ޕެސްޓްސްއާ ބިލެއް ހުށަހެޅުމަށް ވަޢުދުގައި އޮތުމާއެ ކީގައި އެ ކަމަށް ފޯކަސް ކޮށްގެން މިބިލު
ޑްރާފްޓް ކުރެވިފައި ވަނީ. ދެން، މިހާރު ޕޮލިސީއަކީ ހުރިހާ އިދާރާތައް އެއްކޮށް ކުރިއަށް ގެންދާ ގޮތަށް ޖެނެރަލް
ޕެސްޓިސައިޑާބެހޭ ބިލެއް ހެދުން ކަމަށް ވާނަމަ، މި ބިލުގެ ހަމައެކަނި ޑެފިނިޝަންސްތަކަށްވުރެ ބޮޑަށް އަޅު ގަނޑަށް
ހީވަނީ ކޮންޓެންޓު ވަރަށް ބޮޑަށް ބަދަލުކުރަންޖެހޭނެހެން ސީދާ އެ ކަމަކާ ގުޅޭގޮތަށް. ދެން، މިހާރު، އޭރުގައި
އަޅުގަނޑުމެން މި ބިލު ޑްރާފްޓްކުރިއިރު އެފް.އޭ.އޯއިން ޑްރާފްޓްކޮށްފައި އޮތް ބިލަކަށް ވުމާއެކީގަ އި ހަމަ ފޯކަސް
ކޮށްފައި އޮންނާނީ ހަމަ ސީދާ އެގްރިކަލްޗަރަލް ބޭނުންތަކަށް ޕެސްޓިސައިޑްސް ބޭނުންކުރުމާ ގުޅޭގޮތުން. އަދި ލިމިޓް
ވެސް ކޮށްފައި އޮންނާނީ ސީދާ އެ ކަމުގައި ބޭނުންކުރާ ޕެސްޓިސައިޑްސްތަކަށް. އެހެންނަމަވެސް، މިހާރު އަޅުގަނޑަށް
ހީވަނީ، އަޅުގަނޑުމެންނަށް އޭރު ވެސް އެނގޭ އެއްކަލަ އެ ކި އެހެންކަހަލަ ކަންތައްތަކަށް ވެސް ބޭނުންކުރާކަން.
އެކަމަކު އެއަށް އެއްވެސް ވަރަކަށް ފޯކަސްކުރެވިފައި މި ބިލުގައެއް ނޯންނާނެ. އެހެންވީމާ، ކޮންޓެންޓް
ރިވައިޒްކޮށްގެން، ޕޮލިސީ ކަނޑައަޅުއްވައިގެން އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީ ވެސް އެ ކަމާބެހޭ މިނިސްޓްރީގެ
ދަށުން މި ބިލު، މި ކަންތައްތައް ކުރުމާމެދުގައި އަޅުގަނޑުމެންގެ އިޝޫއެއް ނެތް. އެހެންނަމަވެސް، މި ދަންނަވާހެން
މިހާރު އޮތް ގޮތަށް ގެންދާ ނަމަ، އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ތަންފީޛުކުރަން ވަރަށް ބޮޑެތި ދަތިތަކެއް އަންނާނެހެން. އެއީ
ހަމައެކަނި ޑެފިނިޝަންސްތައް އެކަނި ބަދަލުކޮށްގެން ބިލު އޮތް ގޮތަށް ފާސްކުރާ ކަމަށް ވާނަމަ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
5

ކޮމިޓީގައި ވާހަކަ ދެކެވުނުއިރުގައި ؛ މިހާރު ކުޑަ ކޮމިޓީއަކުން ބިލު ދިރާސާކުރީ. ސްކޯޕް ބަދަލުކުރާކަށް ފާހެއްނުކުރޭ
އިނގޭތޯ. ދަނޑުވެރިކަމުގައި ބޭނުންކުރާ ޕެސްޓިސައިޑް ގެ ގޮތުގައި ތި ވިދާޅުވާ ގޮތަށް ބިލު ބައްޓަންކުރެވިފައި އޮތީ.
ދެން، އެފް.އޭ.އޯއިން އޭގެ ލިސްޓެއް ވެސް އެބަ ގެންގުޅުއްވާ ދެއްތޯ؟ އެހެންވީމާ، އެ ލިސްޓަށް ކަންނޭނގެ
ރާއްޖެއިން ޢަމަލުކުރާނީ. ދެން، މީގައި ހަމައެކަނި އަނެއް ކޮޅަށް އަރ ގިއުމެންޓް މި އަންނަ ތަންކޮޅަކީ، މީގެ
އިމްޕެކްޓަކީ އެންވަޔަރަންމަންޓަ ށާއި ހިއުމަން ހެލްތަށް، އެގްރިކަލްޗަރަށް އަންނަނީ ޕޮޒިޓިވް އިމްޕެކްޓެއް. ނެގެޓިވް
އިމްޕެކްޓް މި އަންނަނީ ހެލްތު، އެންވަޔަންރަމަންޓް. އެހެންވީމާ، އެ އެސްޕެކްޓުން ފިޔަވަޅު އެޅުމާ ކަންކަން ވަރަށް
ބޮޑަށް އެބައޮތް މި ބިލުގައި. ދެން، އަނެއްކޮޅުން ކޮންވެންޝަންތައް މިހާރު ސަރުކާރުން ހަމަޖައްސަވާފައި އޮތްގޮތުން
ކެމިކަލްތައް ރެގިއުލޭޓްކޮށް؛ ޕެސްޓިސައިޑް ކޮންވެންޝަނެއް އޮންނަ ކަމެއް އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެނގިފައެއް ނެތް
އިނގޭތޯ، ޕެސްޓިސައިޑަށް ވަކި ކޮންވެންޝަނެއް. ދެން އެހެންވީމާ، މިހާރު ކެމިކަލްތަކުގެ ތެރެއިން
ރެގިއުލޭޓު ކުރެވެމުންދާތީ އެ ބަދަލުތައް ވެސް އެބަ ގެންނަވަންޖެހޭ. މިހާރުގެ ފޯކަލް ސަރުކާރުގެ މުއައްސަސާތަކު ހުރި
ގޮތް ދެން އަޅުގަނޑުމެން ބަލައިލިއިރުގައި ބޮޑަށް އެންވަޔަރަންމަންޓް ސައިޑުގައި މި ހުރީ. އެކަމަކު މީގައި އެބަ ބުނޭ
އެ ކޮންވެންޝަންތަކުގެ ވެސް ދެން ޒިންމާދާރު ފަރާތަކަށްވާނީ މި ބިލު ތަންފީޛުކުރާ ފަރާތޭ. އެހެންވީމާ، އެ
ބަދަލުތައް ވެސް އެބަހުރޭ. ވީހާވެސް ކުޑަ އިންޓަރވެންޝަނަކުން މީތި ރެގިއުލޭޓުކުރެވިގެން ގެންދެވޭނެ ގޮތެއް
ކޮމިޓީގެ މެންބަރުންގެ މަސްއޫ ލިއްޔަތަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ބަލައިގެން ކުރިއަށް ގެންދި ޔައި. އެ ވާހަކަ މަޢުލޫމާތަށް
ޓަކައި ދަންނަވަ އިލީ. ފިޝަރީޒް އިން ފްލޯރ.
މިނިސްޓްރީ އޮފް ފިޝަރީޒް، މެރިން ރިސޯސަސް އެންޑް އެގްރިކަލްޗަރ ގެ ޑިރެކްޓަރ ޖެނެރަލް އިބްރާހިމް ޝަބާޢު
ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ މުޤައްރިރު. އާދެ! އަޅުގަނޑު ހަމަ ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވީ، ކޮންވެންޝަންތަކަށް ބަލާއިރު ރޮޓެޑަމް
ކޮންވެންޝަން، ދަ ސްޓޮކްހޯމް ކޮންވެންޝަން އަދި ބާސެލް ކޮންވެންޝަން، އެ ހުރިހާ މަސައްކަތެއް ވެސް
ކުރައްވަނީ ސީދާ އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީގެ ބެއްލެވުމުގެ ދަށުން. ދެން، ރޮޓެޑަމް ކޮންވެންޝަންގަ އި މި
އަންނަނީ ހެޒަޑަސް ، ކެމިކަލްސް އެންޑް ޕެސްޓިސައިޑްސް. ދެން، އެފް.އޭ.އޯއިން ގެންގުޅުއްވާ މިންގަނޑަށް ބަލާއިރު ،
އެފް.އޭ.އޯއިން ގެންގުޅުއްވާ ކްލެސިފިކޭޝަނަކީ ޕެސްޓިސައިޑް ރެގިއުލޭޝަންގަ އި ޑަބްލިޔު.އެޗް.އޯ ކްލެސިފިކޭޝަން
އިނގޭތޯ. އެހެންވީމާ، މިއީ ވަރަށް ބޮޑަށް ގުޅި ލާމެހިފައި މި ހުންނަނީ ޑަބްލިޔު.އެޗް.އޯ އެފް.އޭ.އޯ. އެހެންވީމާ،
ޑަބްލިޔު.އެޗް.އޯ ކްލެސިފިކޭޝަން ކްލެސިފިކޭޝަން ވަން، ޓޫ، ތްރީ އެގޮތަށް. ދެން، ހެޒަޑަސް ކެމިކަލްސްއާ އި،
ރެސްޓްރިކްޓެޑް ޔޫސްޑް ކެމިކަލްސްއާ މިކަހަލަ ގޮތަކަށް ހުންނަނީ. އެހެންވީމާ، މިއީ އެފް.އޭ.އޯ އިން އަދި ވަކި ކަމެއް
ކުރެއްވިއެއްކަމުގައި ވިޔަސް ، މިވާގޮތަކީ ޔުނައިޓެޑް ނޭޝަންސް ސިސްޓަމްގެ ބޮޑީސްތައް ދެއްތޯ މި އެފް.އޭ.އޯ އޮފް
6

ދަ ޔޫ.އެން ޑަބްލިޔު.އެޗް.އޯ، ދެން މިހެން ގޮއްސަ ޔުނައިޓެޑް ނޭޝަންސް ސިސްޓަމްސްގެ ބޮޑީސް. އެހެންވީމާ،
ކަންނޭނގެ އެގޮތަށް އެ ބޭފުޅުން އެ މަސައްކަތްކުރަނީ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހަމަ އެ މޭރުމުން ވިސްނާއިރު،
އަޅުގަނޑަށް ހަމަ ވަރަށް ބޮޑަށް އެއްބަސްވެވޭ އެ ކޮންވެންޝަންތައް ބަލަހައްޓަވާ ފަރާތްތަކުން މި ޖެނެރަލް ބިލެއްގެ
ސިފައިގަ އި މީތި އައިސްފި ކަމަށް ވަންޏާ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވެސް ފަސޭހަތަކެއް ވެގެން އެބަދޭ އިނގޭތޯ.
އެހެންވީމާ، އެ ވާހަކަ ހަމަ ދަންނަވާލީ މަޢުލޫމާތަށް ޓަކައި.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އެހެންވީމާ، އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންނަށް އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތު އަރުވާނަން ސުވާލެއް ކޮށްލައްވަން ބޭނުންފުޅު ކަމަށް
ވަންޏާ. މާވަށު ދާއިރާ ގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރަށް ފުރުޞަތު.
މާވަށު ދާއިރާގެ މެންބަރު މުޙައްމަދު ސަޢީދު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ . އަޅުގަނޑަށް ދެންމެ މިނިސްޓްރީގެ އެ ވާހަކަފުޅުން މިނިސްޓްރީގެ މައްސަލައެއް ނެތްކަން އެ ފާހަގަވީމަ
އުފެދުނު ސުވާލެއް މިއީ އިނގޭތޯ. މިހާރު މި ބިލަކީ ދަނޑުވެރިކަމުގައި ބޭނުންކުރާ ކެމިކަލްސް، ދެން ދެ ބައެއް
ކަންނޭނގެ މި އުޅެނީ. ފަރޓިލައިޒަރސް ، ދެން މިއުޅެނީ ޕެސްޓިސައިޑްސް މިއުޅެނީ. މި ދެބައި މި އުޅެނީ. އުޅޭއިރު
މިސާލަކަށް ތައިލެންޑްކަހަލަ ދަނޑުވެރިކަމަށް ބޮޑަށް ބަރޯސާ ވެފައި ހުންނަ ޤައުމުތަކުގައި މި ހުންނަނީ މިނިސްޓްރީ
އޮފް އެގްރޯ، އެގްރިކަލްޗަރ ދެން ކޯޕަރޭޓިވްސް ދެބައި އެއްކޮށްލާފައި މި އިންނަނީ. މީގެ ބޭނުމަކީ ކޮބައިތޯ؟ މީގެ
ބޭނުމަކީ ވިޔަފާރިތަކަށް އޭގެ އިން އައިސްފާނެ އިމްޕެކްޓެއް މީޓިގޭޓުކުރުން. އަޅުގަނޑުމެންނަކީ ވަރަށް ކުޑަކުޑަ
ނެރޯބޭސްޑް އެންވަޔަރަންމަންޓެއް، އެގްރިކަލްޗަރއެއް އުފެއްދުމެއް މި އޮންނަނީ. އޮންނައިރުގަ އި މިހާރު ވެސް؛
އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީއަށް އިޙްތިރާމްކުރަން އަޅުގަނޑު އިނގޭތޯ. އެހެންނަމަވެސް، އެންވަޔަރަންމަންޓު ގެ
ޑޮމެއިންއަށް މިކަން އިތުރުވީމަ މީގެ ވިޔަފާރީގެ އިމްޕެކްޓް އެނަލައިސް ނުކުރެވިއްޖެ ކަމަށް ވަންޏާ މީގެން ވަރަށް
ބޮޑަށް ދަނޑުވެރިންނަށް މީގެ ނޭދެވޭ އަސަރުތަކެއް ކުރުން ގާތް އިނގޭތޯ. އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީ
ބޭނުންފުޅުވާނެ މިކަން ކުރަން. އެއީ އެ ބޭފުޅުންނަށް ހަމަ އެއްވެސް އިޝޫއަކަށް ނުވެދާނެ. އެހެންނަމަވެސް، މީގެ
ވިޔަފާރިއަށް ބަލާއިރުގަ އި 3 ބަޔަކަށް އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ މީގެ އަސަރުތަކެއް މި ކުރަނީ. އެއީ ހެލްތު، ދެންމެ
މުޤައްރިރު ވިދާޅުވިހެން. ދެން، ހަމަ އެއާއެކޮށް ތިމާވެށްޓަށް ، ހަމަ އެއާއެއްކޮށް ލޯކަލް އިކޮނޮމީއަށް ކުރާނެ އަސަރު.
އެ ބައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް މިއޮތީ ކޮންމެވެސްވަރަކަށް ސައިޑްކޮށްލެވިފައި ކަންނޭނގެ. އޮތްއިރު، އަޅުގަނޑެއް
ނުދެކެން ހުރިހާ ކެމިކަލްއެއް އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީގެ ޑޮމެއިންއަށް ދިޔައިމަ އޭގެން ވާނީ ފައިދާ ކަމަކަށް.
ރާއްޖޭގައި އުފައްދާ ދަނޑުވެރިކަމުގެ ބާވަތްތަކަށް ހުރި ހުރަސްތައް ނައްތާލުމުން ދެބަޔަކަށް މީގެ ފައިދާ ވަނީ.
7

ދަނޑުވެރިންނަށާއި އަދި އެ ދަނޑުވެރިން އުފައްދާ އުފެއްދުން ވިޔަފާރިއަކަށް ބަދަލުވީމަ ދެން ވިޔަފާރިއަށާ.
އެހެންވީމާ، މީގަ އި އަޅުގަނޑަށް ހީވާގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެން ތަންކޮޅެއް ފުންކޮށް ވިސްނަންޖެހޭ މައްސަލައެއް މިއީ.
ހަމަ ކުއްލިއަކަށް އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީއަށް މި ޒިންމާ ނަގާފައި ދިނީމަ، ދެން އަންނަނީ ރެޑް ޓޭޕްސްތަކެއް
އިތުރުވެގެން. އެހެންވީމާ، މިއަށް ވިސްނެވިންތޯ ފިޝަރީޒް އިން އެއްވެސްވަރަކަށް އެއީ އަޅުގަނޑުގެ ސުވާލަކީ.
އެހެންވީމާ، އެއީ ސުވާލެއް ގޮތަށް ދެން ބައްލަވާ!
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ރަނގަޅު، އެ އަށް ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީން އެއްޗެއް ވިދާޅުވެފައި ، އަޅުގަނޑު އުނގޫފާރު ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި
މެންބަރަށް ފުރުޞަތު ދޭނަން.
މިނިސްޓްރީ އޮފް ފިޝަރީޒް، މެރިން ރިސޯސަސް އެންޑް އެގްރިކަލްޗަރ ގެ ޑިރެކްޓަރ ޖެނެރަލް އިބްރާހިމް ޝަބާޢު
ވާހަކަދެއްކެވުން:
ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރިއްޔާ މުޤައްރިރު. އާދެ! އަޅުގަނޑު މެން ތި ވިދާޅުވި އެންގަލްއިން ވެސް ބެލިން އިނގޭތޯ
އިކޮނޮމިކް އިންޕެކްޓްސް ވެސް އިނގޭތޯ. މީގައި އަސްލު މިވާގޮތަކީ ޕެސްޓިސައިޑޭ ބުނީމަ، ޕެސްޓިސައިޑް އިން
ޖެނެރަލް އަދި އެއްކިބާ ކޮށްފައި، އަޅުގަނޑުމެން މި ދަނޑުވެރިކަމުގެ ޕެސްޓިސައިޑް ރެގިއުލޭޝަން އެކްޓެއް ނެތީމަ
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދިމާވާ ދަތިތަކެއް ހުންނާތީ، އެކަމާ އަޅުގަނޑުމެން ފުރަތަމަ އެޑްރެސް ކުރަން ވެގެން މިކަމާ
އުޅުނީ. ދެން، އެފް.އޭ.އޯގެ އެސިސްޓެންސްގައި އަޅު ގަނޑުމެން އެ ވިދާޅުވި ގޮތަށް މީތި ޑިވެލޮޕްކުރުމުގައި ވެސް
އަޅުގަނޑުމެން ވީހާ ވެސް ބޮޑަކަށް ބެލީ، ދިވެހިރާއްޖެއަށް ޕެސްޓިސައިޑްސް އިންޕޯޓްކުރުމުގައި ހައްދުފަހަނަޅައިގެން
ނުދާނެ ގޮތަކަށް މިކަން ވޭތޯ. މިސާލަކަށް، މި އެތެރެކުރެވޭ ޕެސްޓިސައިޑަކީ ކޮންމެވެސްކަހަލަ ކޮންޓްރޯލެއް،
ރެގިއުލޭޝަނެއް އޮވެގެން ނޫނީ އެތެރެ ނުކުރެވޭ އެއްޗަކަށް ހަދަން. ކުރީގައި އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންކުރަމުންދިޔަ
ޑީ.ޑީ.ޓީ ކަހަލަ އެއްޗެހި އިނގޭތޯ. މި ޑީ.ޑީ.ޓީއަކީ ހެޒަޑަސް، ދެން ޔޫސްޑްކުރަން މަނާ، ޑަބްލިޔު.އެޗް.އޯ
ކްލެސިފިކޭޝަން ކްލާސް ވަން ގެ އެއްޗެހި އިނގޭތޯ. އެ އެއްޗްިއސަކީ އެންވަޔަރަންމަންޓްގައި ބޭސް ޖެހުމަށްފަހު،
ގްރައުންޑް ވޯޓަރ ނޫނީ ސޮއިލްއާ އެކީގައި ހުރެގެން އެތައް ޒަމާނެއް ވަންދެން ހަލާކުވެ ނުދީ އޭގެ އަސަރު ،
ނުރައްކާތެރި އަސަރުތައް ކުރަމުންދާ އެއްޗެއް. ދެން، މިގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެން ވިސްނި ވިސްނުމުން އެންމެ
ފަސޭހައިން މިކަން ކުރެވެން އޮތްގޮތަކަށް ބަލަންވެގެން އަޅުގަނޑުމެން ތަފާތު އެގްރިކަލްޗަރ މިނިސްޓްރީތަކުގެ ދަށުން
ކިހިނެއްތޯ މިކަން ކުރަނީ ބެލިއިރު، ތި ވިދާޅުވާހެން ވަރަށް ގިނަ ޤައުމުތަކުގެ ސީދާ އެގްރިކަލްޗަރ މިނިސްޓްރީގެ
ދަށުން ޕެސްޓިސައިޑް އެކްޓް ސް ހުންނަނީ. އެއީ އެގްރިކަލްޗަރަލް ޕެސްޓިސައިޑް އެކްޓް އިނގޭތޯ. ނަމަވެސް، އެއާ
8

ބަލާފައި އަޅުގަނޑުމެން ދިވެހިރާއްޖެ ވަރަށް ކުޑަ ދެއްތޯ؟ ކުޑަވެފައި ސްޕެޝަލައިޒޭޝަން ވަރަށް ކުޑަ. ދެން، މި
ގެންނަ ޕެސްޓިސައިޑަށް ބަލާއިރު މިސާލަކަށް ޕަބްލިކް ހެލްތު، އެ ދާއިރާއިން މި ގެނެވޭ ޕެސްޓިސައިޑް ،
ޝެލްޓޮކްސްކަހަލަ އެއްޗެހި ބޮބް ސްޕްރޭ ކަހަލަ އެއްޗެހި މަދިރި ކޮންޓްރޯލްކުރުމަށް، މީގައި ހުރޭ ކޮމަން
އެއްޗެހިތަކެއް ވެސް އަޅުގަނޑުމެން މި ދޭތެރޭ. އެހެންވީމާ، އެ ހުރިހާ އިޝޫއަކަށް ވިސްނާފައި، އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް
ނުފެނޭ އިކޮނޮމިކަލީ މީގެން މާބޮޑު އިމްޕެކްޓެއް އަންނާނެ ކަމަކަށް. އެކަމަކު އަންނާނެ އިމްޕެކްޓަކަށް އަންނާނީ،
އަޅުގަނޑުމެން އެގްރިކަލްޗަރ މިނިސްޓްރީގެ ފަރާތުން މި ބިލު، މި ރެގިއުލޭޝަން ތަންފީޛުކުރިޔަސް،
އެންވަ ޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީގެ ފަރާތުން ތަންފީޛުކުރިޔަސް، އެ ރެގިއުލޭޝަނެއް ދެއްތޯ އަންނާނީ.
ރެގިއުލޭޝަނެއްގެ ދަށުން ކުރެވެންޖެހޭނެ ކަންތައްތަކެއް. ރެގިއުލޭޝަނެއްގެ ދަށުން މިވެނި ކަމެއް ނުކޮށްފިއްޔާ
މިވެނި ޖުރިމާނާއެއް މި ވެނި؛ އެހެންވީމާ، ކޮންމެ ފަރާތަކުން ކުރިއެއް ކަމަކު އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ނުފެނޭ މިއަކުން
އެ ނޭދެވޭ އިމްޕެކްޓެއް އަންނާނެ ކަމަކަށް. ދެން، މީގައި ބޮޑަށް އަޅުގަނޑުމެން އަދި އެހެން ފޯކަސްއެއް ވެސް
އެބައޮތް. އެއީ އަޅުގަނޑުމެން އެބަ ގެންގުޅެން ގުޑް އެގްރިކަލްޗަރ ޕްރެކްޓިސް ކިޔާ ސިސްޓަމެއް އިނގޭތޯ. އެއީ
ދަނޑުވެރިކަމު ގައި އުފައްދާ ތަކެއްޗަކީ މިއީ އޭގައި ބޭނުންކުރާ ކެމިކަލްސް ވީހާވެސް މަދު، އިންސާނުންނަށް ކެއުމަށް
ރަނގަޅު ބާވަތްތައް ކަމަށް ހަދަންޖެހޭތީ، އެ ކަމާ ގުޅިގެން އަޅުގަނޑުމެން ގެންގުޅޭ ސެޓިފިކޭޝަން ސިސްޓަމެއް،
މިހާރު އެމް.އެފް.ޑީ.އޭ ރެގިއުލޭޓްރީ އޮތޯރިޓީ އެގޮތަށް ބަލައިގެން އަޅުގަނޑުމެން އެ ސިސްޓަމް ޑެވަލޮޕްކޮށްފައި
މިއޮތީ. އޭގައިވެސް އެބަ ޕުޝްކުރޭ އަސްލު އިންޓަރ ގްރޭޓަޑް ޕެސްޓް މެނޭޖްމެންޓް ސިސްޓަމަކަށް ދާން.
އަޅުގަނޑުމެން މި ބިލުގައި ވެސް އޮންނާނެ އިންޓަރގްރޭޓެޑް މެނޭޖުމެންޓް ސިސްޓަމަކަށޭ ދާނީ. އޭގެ މާނައަކީ މި
ޕެސްޓިސައިޑް ، ކެމިކަލް ޕެސްޓިސައިޑް ބޭނުންކުރުމާއި ، ބަޔޮލިޖަލް ޕެސްޓިސައިޑް ވެސް ބޭނުންކުރުމާއި، އެއީ
ޕެރިޑޮޓް ސޮއިލް، ބޭނުންކުރުމާއެކީ އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ މެނޭޖުމެންޓް އެސްޕެކްޓްސްއިން ވީހާވެސް ބޮޑަކަށް
ޕެސްޓިސައިޑަށް އަޅުގަނޑުމެން ޑިޕެންޑެންޓުވެފައި އޮންނަވަރު ކުޑަކުރުން. ދެން، މީގެ އިކޮނޮމިކް އެސްޕެކްޓަ ކުން
މެންބަރު ތި ކުރެއްވި ސުވާލަށް ދަންނަވާ ކަމަށް ވަންޏާ، ޙަޤީޤަތުގައި ޕެސްޓިސައިޑް އެތެރެކުރުން މަދުވީމަ
އުފެއްދުންތެރިކަން މަދުވެދާނެ. އެކަމަކު އަޅުގަނޑުމެން އުފައްދާ އެއްޗަކީ ސޭފް، އެން ވަޔަރަންމަންޓް ފްރެންޑްލީ
އެއްޗަކަށް ވެ އްޖިއްޔަ އެންވަޔަރަންމެންޓަލް ޓެގިންގ ގެ ދަށުން އޭގެ ވެލިއު އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބޮޑުކުރެވިދާނެ.
އެހެންވީމާ، ބެލެންސް ކްރިއޭޓްކުރެވޭނެ އެހެން ގޮތްގޮތް ހުރީމަ އަޅުގަނޑުމެން އިން ޖެނެރަލް އަޅުގަނޑުމެން
ޓެކްނިކަލް ލެވަލްގަ އި މި ނިންނީ މި އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީ އޭ ޒް އަ ޕޭރެ ންޓް ބޮޑީ މި ރެގިއުލޭޓް
ކުރެއްވިއެއް ކަމަކު ވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް މީގެ މައްސަލައެއް ނެތޭ. އެހެން އެއްވެސް އޮތޯރިޓީއަކުން ކުރެއްވިއަސް
މައްސަލައެއް ނެތޭ. އޭޒް ލޯންގް އޭ ޒް ދިސް ގޯސް އޮން ރެގިއުލޭޝަން އިނގޭތޯ. އެހެންވެ ދަންނަވައިލީ.
9

ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! އުނގޫފާރު ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު މުޙައްމަދު ވަޙީދު.
އުނގޫފާރު ދާއިރާގެ މެންބަރު މުޙައްމަދު ވަޙީދު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ މުޤައްރިރު. މީގައި އުފެދިގެން މި އުޅެނީ ދެ ސުވާލެއް ކަންނޭނގެ. އެއް ސުވާލަކީ ، މީގެ
ތަޢާރުފުގައި މި އޮތީ ދެމެހެއްޓެނިވި ގޮތުގައި ދަނޑުވެރިކަން އުފެދުން ރާއްޖޭގައި ކުރިއެރުވުމަށް ޓަކައި ، އެހެންވީމާ،
ދަނޑުވެރިކަން ކުރިއެރުމަށް ޓަކައި ބޭނުންކުރާ ވަސީލަތް ގޮތުގައި މި ވާހަކަ ގެންނަނީތޯ ނުވަތަ ޕެސްޓިސައިޑް
ބެލެހެއްޓުމާ ބެހޭގޮތުންތޯ، އެ ސުވާލު. ހަމަ ދެންމެގައި މާވާށު ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު ވިދާޅުވި ގޮތަށް،
ދަނޑުވެރިކަން ކުރިއެރުވުމުގެ ބޭނުމުގައި ކަމަށް ވަންޏާ އަޅުގަނޑުމެން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ވަރަށް ބޮޑަށް އިސްކަން
ދޭންޖެހޭ ކަމެއް ކަންނޭނގެ އެ ދަނޑުވެރިކަމުގެ ވިސްނުމުގައި ވެއްޖެ ކަމަށް ވަންޏާ އެގްރިކަލްޗަރ ދަށުގައި
އޮތުމަށް. ދެން، އޭގެ ބަދަލުގައި ޕެސްޓިސައިޑް ހަމައެކަނި ބެލެހެއްޓުން ކަމުގައި ވާނަމަ، އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލުކުރެވެނީ
އެކަން ކުރުމުގެ ޤާބިލުކަން އެ ކެޕޭސިޓީ އެންމެ ރަނގަޅަށް ހުރި ބައެއް އަތުގައި އެ ކަން އޮތުން ކަމަށް އޮންނަން
ޖެހޭނެ. މީގެ އެންމެ ފުރަތަމަ އަޅުގަނޑު ސާފުކޮށްލަން ބޭނުންވޭ މީގައި؛ ދެން ރިޔާސަތުން ވެސް ފާހަގަކުރެއްވި އެކި
ބާވާތްތަކުގެ ޕެސްޓިސައިޑްސް ހުންނައިރުގައި ހުރިހާ އެއްޗެއް އެއްކޮށްލައްވާ ކަހަލަ ވިސްނުމެއް ގެންގުޅޭ ވާހަކަ ވެސް.
އެހެންވީމާ، އެހެންވެއްޖެ ހާލަތެއްގައި ވެސް އަޅު ގަނޑުމެން ކީއްކުރަންތޯ ހަމައެކަނި ޕެސްޓިސައިޑްސް؛
އެހެންވެއްޖިއްޔާ ހުރިހާ ކެމިކަލްއެއް ވެސް އޭގެ ތެރެއަށް ލާންވީ ނޫންތޯއޭ؟ ދެން އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު އަސްލު
ހިތަށް އަރަނީ ހަމަ ކިހިނެއްވާނެބާއޭ މިސާލަކަށް ދަނޑުވެރިކަމުގެ ވިސްނުން ކަމަށް ވަންޏާ، ޕެސްޓިސައިޑްގެ ވާހަ ކަ
ނުކިޔާ އެއަށްވުރެ ބްރޯޑްކޮށް މިސާލަކަށް ދަނޑުވެރިކަމުގެ ބޭނުންކުރާ ބޭހާއި، ކާނާ ކިޔާފައި މީތި ފާސްކުރަން.
އޭރަށް އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ދަނޑުވެރިކަމާ ނުގުޅޭ ޕެސްޓިސައިޑްސް އެއްޗްިއސެއް މީގެތެރެއަކަށް ނުވަންނާނެހެން.
ހަމަ ދަނޑުވެރިކަމާ ގުޅޭ އެއްޗެހި އެކަނި ކަންނޭނގެ އެއަށް ވަންނާނީ. އެހެންވީމާ؛ ދެން އަނެއް ކަމަކީ ތި
ބޭފުޅުންގެ އަސްލުގައި ހަމައެކަނި މީތި ރެގިއުލޭޓްކުރުމުގެ ވިސްނުމަށް ބަލާ ކަމުގައި ވަންޏާ އެ ކެޕޭސިޓީ އެންމެ
ރަނގަޅަށް ހުރީ މިހާރު ހުރީ ކޮން މިނިސްޓްރީއަކަށްތޯ؟ އަދި މިހާރު ނެތް އެހެން މިނިސްޓްރީއަކަށް ބަދަލުކުރާ
ކަމަށް ވަންޏާ އެ ކަމުން އަންނާނެ، އެ ބަޖެޓަށް އަންނާނެ އަސަރުތަކަކީ ކޮބައިތޯ އަސްލުގައި އެ އޮޅުންފިލުވާލަން
ބޭނުން. ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
10

ތި ބޭފުޅުންނަށް އެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު އެ ކުރެއްވި ސުވާލަށް ޖަވާބެއް ދިނުމަށް ފުރުޞަތު އެރުވުމުގެ ކުރިން
އަޅުގަނޑު ދަންނަވާލަން ބޭނުންވޭ، އަޅުގަނޑުމެންގެ މި ބިލު އަދި ފާހެއް ނުއެއްކުރޭ ކޮމިޓީއަކުންނެއް. މައި
ކޮމިޓީއަކުން ނުކުރޭ. އެހެންނަމަވެސް، ކުޑަ ކޮމިޓީން ދިރާސާކޮށް ނިންމި ނިންމުމުގައި މިވަގުތަށް އޮތީ ބިލުގެ
ސްކޯޕް ބަދަލު ނުކުރަން ސަރުކާރުން ހުށަހެޅުއްވި ލެވެލްގައި އަދި ބިލު ބާއްވަން. އެއީ ތި ވިދާޅުވި ގޮތަށް އިތުރު
ކެމިކަލްތައް، މިސާލަކަށް ވަރަށް ގިނައިން ވާހަކަ ދެކެވުނު، މަޢުލޫމާތަށް ޓަކައި މިދަންނަވާލަނީ މިކަން ހިނގި ގޮތް.
މި ފަރޓިލައިޒަރސް އިނގޭތޯ ، ހަމަ ކެމިކަލްސް ހަމަ ކޮންމެ ނަމެއް ކިޔަސް. އެވެސް މިއަށް ގެންނަށް ވީނޫންހޭ
ވާހަކަ ދެކެވުނީ. އެހެންނަމަވެސް، އެ މުޅި ބިލަށް ވަރަށް ބޮޑެތި ބަދަލުތަކެއް އެބަ ގެންނަށްޖެހޭ. އެހެންވީމާ،
އަޅުގަނޑުމެން ގަސްތުކުރީ ސަރުކާރުން ހުށަހެޅުއްވި ގޮތަށް ހުށަހެޅުއްވި ސްކޯޕުގެ ތެރޭގައި ބިލުގެ މަސައްކަތް
ބޭއްވުމަށް. ދެން، އެގޮތުން އެ އޮތީ މަސައް ކަތް ވެސް ނިމިފަ. ހަމައެކަނި މިވަގުތު އަޅުގަނޑުމެން ސާފުކޮށްލަން
ބޭނުންވަނީ ކޮންބައެއްތޯ މި ބިލު ތަންފީޛުކުރާނީ ގާނޫނަކަށް ވެގެން އަންނައިރު. އެ ސުވާލަށް އެކަނި އަޅުގަނޑުމެން
މިއަދު ފުރުޞަތު އަރުވާނީ. ދެން ފަހުން އެ ކުރެއްވި ސުވާލު އަޅުގަނޑަށް ވަރަށް މުހިންމު މި ބަހުސްގެ ތެރޭގައި.
އެއީ ކޮންބައެއްގައިތޯ އެންމެ ކެޕޭސިޓީ ރަނގަޅި. އެހެންވީމާ، އެ ބަޔާ އެކީ ކުރިއަށް ވަޑައިގެން ދެއްވައިފިއްޔާ
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކޮންކުލޫޝަނަކަށް އަންނަށް ފަސޭހަވާނެ.
އުނގޫފާރު ދާއިރާގެ މެންބަރު މުޙައްމަދު ވަޙީދު ވާހަކަދެއްކެވު ން:
މުޤައްރިރު، އަޅުގަނޑު ހަމަ ފުރަތަމަ ސުވާލުގައި ވެސް އަޅުގަނޑު ދެންނެވީ، މީގައި މި ސުވާލު މި އުފެދެނީ
އަޅުގަނޑު ހިތުން ދެބައި ވަނީ، އެއްކަމަކީ މިއީ ދަނޑުވެރިކަމަށް ޓަކައި ކުރާކަމެއް ވީމަ ކަންނޭނގެ ދަނޑުވެރިކަމާ
ބެހޭ މިނިސްޓްރީން ދަނޑުވެރިކަމުގައި ބޭނުންކުރާ ޕެސްޓިސައިޑޭ ކިޔާފައި މީތި މިތަނަށް އައިސްފައި މިއޮތީ. އެއީ
އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލުކުރެވޭ ގޮތުގައި ދަނޑުވެރިކަން ކުރިއެރުވުމުގެ ވިސްނުމުގައި އެ ބޭފުޅުން މި ބޭނުންކުރައްވާތީ.
އެހެން ކަމަށް ވަންޏާ އެއީ މުޖުތަމަޢުގައި ވަރަށް ގިނަ ރައްޔިތުންނާ ގުޅޭކަމެއްވީމަ އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ މި
ވިސްނުމުގައި އަޅުގަނޑުމެން ދޭން ޖެހެނީ ބޮޑަށް ދަނޑުވެރިކަމާ ދިމާއަށް ކަންނޭނގެ. އެކަ މަކު އޭގެ ބަދަލުގައި ހަމަ
އެކަނި މީގައި ބޭނުންވަނީ ޕެސްޓިސައިޑްސްއާ މި އެއްޗެހި ރަނގަޅަށް ބަލަހައްޓާ ރެގިއުލޭޓް ކުރުން ކަމުގައި ވާނަމަ
އަދި އިތުރު ވި ސްނުމަކަށް ދާންޖެހިދާނެ ކަމެކޭ. އެހެންވީމަ، އަޅުގަނޑުގެ ސުވާލު ގުޅޭހެން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއް ކެވުން:
މިހާރު މި ބިލު އަޅުގަނޑުމެން އިޞްލާޙުކޮށްފައި އޮތްގޮތް ހުރިހާ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންނަކަށް އަދި ނުފޮނުވޭ. އެ
މި އިޝޫއަށް ފަހުގައި އަޅުގަނޑުމެން ރިޕޯޓް ފޮނުވާނީ. މިހާރު އަޅުގަނޑުމެން އިޞްލާޙު ކުރި އެއްކަމަކަށް
11

އިންނާނީ، މިއީ ދެމެހެއްޓެނެވި ދަނޑުވެރިކަން، ދެމެހެއްޓެނެވި ތަރައްޤީއަށް ކުރާކަމެއް ނޫން. ޕެސްޓިސައިޑް އެއް
ބޭނުމެއް ނުކުރެވޭނެ ސަސްޓެއިނަބަލް އެގްރިކަލްޗަރ އަކަށް. އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންވަނީ އޭތި އެލިމިނޭޓް ކުރަން.
އޭރުން އަޅުގަނޑުމެން؛ އެހެންވީމަ، އެ އެއްޗެސް އަޅުގަނޑުމެން ކަނޑާލަން ކޮމިޓީން ނިންމާފައި އިންނާނީ އިނގޭތޯ.
މިސާލަކަށް މިއީ ދެމެހެއްޓެނެވި ގޮތުގައި ދަނޑުވެރިކަމުގެ އުފެއްދުންތައް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކުރިއެރުވުމަށް ޓަކައި ،
ކިޔާފައި އިންނަ ޖުމުލަ ވެސް އަޅުގަނޑުމެން ކަނޑާލީ. އެއީ ޒިންމާދާރުގޮތެއްގައި ކުރެވޭކަމެއް ކަމަށް
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނުފެންނާތީ، ކުޑަ ކޮމިޓީއިން އެ ޖުމުލަ އުނިވެސްކޮށްފައި އޮތީ. ދެން، އެ މަޢުލޫމާތާ އެކީ ގައި ތި
ބޭފުޅުން އުނގޫދާރު ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު އެ ފާހަގަކުރެއްވި ނުކުތާއަށް އެއްޗެއް ވިދާޅުވެދެއްވާ.
މިނިސްޓްރީ އޮފް ފިޝަރީޒް، މެރިން ރިސޯސަސް އެންޑް އެގްރިކަލްޗަރ ގެ ޑިރެކްޓަރ ޖެނެރަލް އިބްރާހިމް ޝަބާޢު
ވާހަކަދެއްކެވުން:
ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރިއްޔާ މުޤައްރިރު. އާދެ! އެއީ ވަރަށް ބޮޑު ތެދުފުޅެއް އަސްލު އަޅުގަނޑުމެން މި ބިލު
ފަރުމާކުރިއިރުގައި އަޅުގަނޑުމެންގެ ފޯކަސްހުރީ ހަމަ އެހެން އިނގޭތޯ. އެއީ ދަނޑުވެރިކަން ކުރިއެރުވުމަށް ޓަކައި،
މިސާލަކަށް، އަސްލުގައި މީގެ އިން ޖެނެރަލް ބަލާނަމަ މިއީ އެގްރިކަލްޗަރ ޑިވެލޮޕްމަންޓެއް މި ބުނަނީ އިނގިރޭސީ
ބަހުން ދެއްތޯ؟ އެއީ ދަނޑުވެރިކަން ކުރުން. ދެން، އެއްކަލަ ދިވެހި ބަހަށް ތަރުޖަމާކުރުމުގައި ވެސް ހުރޭ ދެއްތޯ
އޭގައި އޮޅުންތައް. ދެން އެގްރިކަލްޗަރ ޑިވެލޮޕްމަންޓަށް ބޭނުންވާ މައިގަނޑު އެއްކަމަކޭ މިއީ ދިވެހިރާއްޖެއަށް
އެތެރެވާ ޕެސްޓިސައިޑް ކޮންޓްރޯލްކޮށް ރެގިއުލޭޓް ކުރުން. އޭގެ މާނައަކީ މީގެ އިމްޕެކްޓް އެންވަޔަރަންމަންޓަށް ވެސް
އަދި ހެލްތަށް ވެސް ނާންނާނެއެކޭ ނޫން. އެބަ އާދޭ ޕެސްޓިސައިޑް ގިނަވުމުގެ ސަބަބުން، ބޭނުންކުރެވޭ މިންވަރުގެ
ސަބަބުން އެބަ އާދޭ. ކެއިން ބުއިމަށް އެ ކާނާގެ ތެރެއިން އެ ދާއިރު. އެކަމަކު މީގެ ފޯކަސް އަކަށް ވީ
ދަނޑުވެރިކަން ކުރުން. އޭގެ މާނައަކީ އަޅުގަނޑުމެން ޕެސްޓިސައިޑް ރެގިއުލޭޓް ކުރީމާ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ލިބޭ
އެޑްވާންޓޭޖު އަޅުގަނޑު ކުރިން މި ދެންނެވީ އެންވަޔަރަންމަންޓަލީ އެ ސައުންޑް ކްލައިމެޓް ސްމާޓް
ދަނޑުވެރިކަމަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ދާ ކަމަށް ވަންޏާ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ލިބޭ ވެލިއު އެބަ ބޮޑުވެއޭ. އެއީ
ޕްރޮޑަކްޝަން ލެވެލް އަދި ތަންކޮޅެއް ދައްވިޔަސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ލިބޭ ވެލިއު ބޮޑުވަނީ. ދެން، މިހާރު
އަޅުގަނޑުމެންގެ ޓޫރިޒަމް ދާއިރާ ވެސް ހަމަ މަސައްކަތް ކުރަނީ އެކަހަލަ ގޮތަކަށް ދެއްތޯ؟ އެ ވެލިއުގައި ،
އެންވަޔަރަންމަންޓަލް ވެލިއުގައި މަސައްކަތް ކުރަނީ. އެހެންވީމާ، އެއީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ފޯކަސްއަކަށް އޭރުގައިވީ
ޑިސްކަޝަންގައި. އެހެންވެގެން އަޅުގަނޑު ދަންނަވާލީ. އެކަމަކު ދެންމެ މުޤައްރިރު ވެސް އެ ފާހަގަކުރެއްވިހެން،
އުސޫލެއް ގެ ގޮތުން މި ތަޢާރަފަށް ބަދަލުތަކެއް އަންނާނެ ކަމަށް އަޅުގަނޑު ހަމަ އެއްބަސްވަން އިނގޭތޯ. އެ އަކަށް، އެ
ތަޢާރަފު ބަދަލު ވެސް ކުރަންޖެހޭ. އެ ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ތަޢާރަފަށް ބަދަލުވެގެން ކަންނޭނގެ، މި ޖެނެރަލްކޮށް މި
12

ހުރި ކްލޯސްތަކަށް ބަދަލުވެގެން ކަންނޭގެ އަސްލު ޕެސްޓިސައިޑް ރެގިއުލޭޝަން އެންވަޔަރަންމަންޓް ނޫނީ އެ
ހަވާލުކުރައްވާ އެހެން ބައެއްގެ ދަށަށް ވެސް އެ ބަދަލުކުރެއްވޭނީ. އެއީ މީގައި ވަރަށް ސްޕެސިފިކްކޮށް އެފް.އޭ.އޯ އާ
އެކީ އަޅުގަނޑުމެން ކުރި މަސައްކަތްތަކުގައި ބެލިން ހަމަ ތަފާތު ޤައުމުތައް އަދި އަޅުގަނޑުމެންނާ އެއް ލެވަލްއެއްގެ
ޤައުމުތައް، ސްމޯލް އައިލެން ޑް ޑިވެލޮޕްމަންޓް ސްޓޭޓްސް، ވެސްޓަރން ސަމޯ ވާ، ޕެސިފިކް ފިޖީ، ދެން އަނެއްކޮޅުން
ކެރީބިއަންގައި އަޅުގަނޑުމެން ބެލީ ސްވިޑްންކަހަލަ ޖެމެއިކާ ކަހަލަ، ބާބަޑޯސް ކަހަލަ ރަށްރަށުގައި، މި އެކްޓް އޮތީ
ކިހިނެއްތޯ؟ އެއްކަލަ ކުދި ޤައުމުތަކަށްވީމަ ތަންކޮޅެއް ސްޕެސިފިކް ކަންތައްތަކެއް ވެސް ހުރޭ. އެހެންވީމާ، އެގޮތަށް
ބަލައިގެން އަޅުގަނޑުމެން ވީހާ ވެސް ބޮޑަށް އެ ސްޕެސިފައި ކޮށްފައި މިހުރީ. އެކަމަކު ޔޫ.އެސްއަށް ބަލާ ކަމަށް
ވަންޏާ ތައިލެންޑަށް ބައްލަވާ ކަމަށް ވަންޏާ ކެނެޑާ، އޮސްޓްރޭލިއާ، ނިއުޒިލެންޑަށް ބައްލަވާ ކަމަށް ވަންޏާ ވަރަށް
ވޭރީ ޑިފަރެންޓްސްތަކެއް އެބަހުރި. ދެން، އިކޮނޮމީގައި ދަނޑުވެރިކަން ހިއްސާވަނީ ކިހާ މިންވަރަކަށްތޯ ވެސް
ބަލަންޖެހޭ. މިސާލަކަށް ބައެއް ޤައުމުތަކުގައި މެއިން އިކޮނޮމިކް އެކްޓިވިޓީ އަކަށް މިވަނީ އެގްރިކަލްޗަރ.
އަޅުގަނޑުމެންގެ އަސްލުގައި ޓަރޝަރީ އެކްޓިވިޓީ މެއިން އެކްޓިވިޓީއަކީ، ޓޫރިޒަމް ދެއްތޯ؟ ދެން އޭގެ ފަހުން
ޕްރައިމަރީ އެކްޓިވިޓީސްތައް އަސްލުގައި މި އިކޮނޮމިކް ސްކޭލްގައި މި ގުނެނީ. އެހެންވީމަވެސް އަޅުގަނޑުމެންގެ މި
ތަފާތުވުންތަކެއް އެބަހުރި. އަޅުގަނޑުމެންގެ ހަމަ ޖެނަރަލް ތިންކިންގ އަކީ ސަސްޓެ އިނަބަލް އެގްރިކަލްޗަރ އަކަށް ދި ވެހި
ދަނޑުވެރިކަން ބަދަލުކުރާ ކަމަށް ވަންޏާ އެންވަޔަރަންމަންޓް އަމްރެއްލާއެއްގެ ތެރެއި ން ވަރކް ކުރަން ވެސް
އަޅުގަނ ޑުމެންގެ އެއްވެސް އިޝޫއެއް ނެތޭ. އޭ ޒް ލޯންގް އޭޒް ވީކެން ގެޓް ދިސް ޑަން. އެއީ އިނގޭތޯ ޖެނެރަލް.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
މިހާރު ފުރުޞަތަށް އެދިވަޑައިގެން ތިއްބެވި ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން އަޅުގަނޑު މި އަރުވަނީ ތިނަދޫ އުތުރު ދާއިރާގެ
އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު.
ތިނަދޫ އުތުރު ދާއިރާގެ މެންބަރު ޢަބްދުލްމުޣުނީ ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ މުޤައްރިރު. އަޅުގަނޑު ކޮށްލަން ބޭނުންވާ ސުވާލަކީ، ދެންމެ ދުވާފަރު ދާއިރާގެ މެންބަރު ވެސް އެ
ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތަށް ، ހަމަ މި ބިލު އައީ ދަނޑުވެރިކަމަށް ބޭނުން ކުރާ އެއްޗެހީގެ ގޮތުގައި ފާހަގަކޮށްލާ އެއްޗެއް.
ދެން، ސަޢީދު، މާވަށު ދާއިރާގެ މެންބަރު ކުރިން ފާހަގަކުރެއްވި ، އޭތި އަޅުގަނޑު އިތުރަށް އަދި އޮޅުން ފިލުވާލަން
ބޭނުން. އެއީ އެންވަޔަރަންމަންޓާ މި އެއްޗެހިތައް ބެލުން ހަވާލުކޮށްފި ކަމަށް ވަންޏާ އެ ބޭފުޅުންގެ އަބަދުވެސް
ވިސްނުމަކަށް ވެފައި އޮންނަނީ ހަމަ ތިމާވެށި ރައްކާތެރި ކުރުމަށް ކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތައް ކުރުން. ވަރަށް އިސްކަން
ދޭނެ އެ ބޭފުޅުން. އަޅުގަނޑުމެން ފަޅު ރަށަކަށް އަރަން ޖެހުނަސް ހަމަ ނޭރިފައި މި އޮންނަނީ ބައެއްފަހަރު. އެ
13

ބޭފުޅުން ހަމަ އެހާވަރަށް ހިފަހައްޓާ. އެހެންވެއްޖިއްޔާ ދަނޑުވެރިކަމަށް މި ބޭނުންކުރާ އެއްޗެއް އެ ބޭފުޅުންނާ
ހަވާލުކޮށްފިއްޔާ އެ ބޭފުޅުންގެ ހަމަ އެ ވިސްނުމަކަށް ހުންނާނީ ހަމަ ތިމާވެށްޓާ ގުޅުންހުރި އެއްޗެއް ހިފެހެއްޓުން. އެ
އުސޫލުން، ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީން އެއްބަސްވޭ މި އެއްޗެހި ބޭނުންކުރުން މަދުކޮށްލުމުގެ ސަބަބުން ޕްރޮޑަކްޝަން
ދަށްވާނެ ކަމަށް. ރާއްޖޭގެ އުފެއްދުންތެރިކަން މި ދަށްވޭ. އެހެންވެއްޖެ ކަމަށް ވަންޏާ އަޅުގަނޑުމެންގެ މި
ދިވެހިންނަށް ބޭނުންވާ ސާމާނު ، ތަކުރާރީއާއި މޭވާ ރާއްޖެއިން ބޭރުން ގެންނަށް މި ޖެހެނީ. ބޭރުން ގެނެވޭ އެއްޗެހީގެ
ހަމަ ރާއްޖޭގައި އަޅުގަނޑަކަށް ހިއެއް ނުވޭ ބެލިފައި ހުރިހެން އެ ބޭފުޅުން އެ އެ އްޗެހި ބޭނުންކޮށްފައި ހުރީ
ކިހާވަރަކަށްތޯ؟ އޭގައި ކެމިކަލް ހުރީ ކިހާ މިންވަރަކަށްތޯ؟ ރާއްޖެ އެތެރެކުރާ އެއްޗެހީގައި ނުހުރޭ ބެލިފަ.
އެހެންވެއްޖެ ކަމަށް ވަންޏާ އަދި މާ ނުބައި އެއްޗެއް މި ކާން ދެވިދާނެ ފަހަރެއްގައި. ކެމިކަލްގެ އަސަރު މާ ބޮ ޑަށް
ހުރި އެއްޗެއް އެ ބޭފުޅުންނަށް ކާން ދެވިދާނެ. އެހެންވެއްޖިއްޔާ އަޅުގަނޑު ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވާ ކަމަކީ،
ތިމާވެށްޓަށްވުރެން ބޮޑަށް މި ދަނޑުވެރިކަމާ ގުޅުންހުރި އެއްޗެއް ކޮންޓްރޯލްކޮށް އެ ބެލެހެއްޓުން ހަމަ ތިބޭފުޅުން
އެންވަޔަރަންމަންޓަށް ދޫކޮށްލުމުގެ ސަބަބުން މި ބުނާހެން މިކަމުގައި ދަނޑުވެރިންނަށް ހުރި ގޮންޖެހުންތަކުން
އަރައިގަންނަށް ކިހާވަރެއްގެ އުނދަގުލެއް ހުރެދާނެތޯ؟
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީން.
މިނިސްޓްރީ އޮފް އެންވަޔަރަންމަންޓް އެންޑް އެނަރޖީގެ ޕަރމަނަންޓް ސެކްރެޓަރީ އަޖުވަދު މުޞްޠަފާ
ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ. އެންމެ ފުރަތަމަ އަޅުގަނޑު ހަމަ ޖަވާބު ފެށުމުގެ ކުރީގައި ، ތިމާވެށީގެ މިނިސްޓްރީން ތިމާވެށީގެ
ކަންތައްތައް ބަލާއިރު، އަޅުގަނޑުމެން ތިމާވެށި މާނަކުރަނީ ވަރަށް ބްރޯޑްކޮށް. މިސާލަކަށް އެންމެ ފެމެލިއަރ
ޓޫލްއަކަށް އަޅުގަނޑުމެން މި ބޭނުންކުރަނީ އީ.އައި.އޭ، އެންވަޔަރަންމަންޓް އިމްޕެކްޓް އެސެސްމެންޓް. އެއަށް
އެންވަޔަރަންމަންޓް އިމްޕެކްޓް އެސެސްމެންޓް ކިޔަސް ޙަޤީޤަތުގައި އޭގައި އެބަ ބަލާ އެންވަޔަރަންމަންޓް، ސޯޝަލް
އެންޑް އިކޮނޮމިކް ޑައިމެންޝަންތައް އިނގޭތޯ. މިސާލަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ޕްރޮޖެކްޓަކަށް ހުއްދަ ދޭއިރު ވެސް
އަޅުގަނޑުމެން އޭގައި ބަލަނީކީ ހަމައެކަނި އޭގައި ތިމާވެށްޓަށް، މުރަކައަށް ނޫނީ އެ ލިބޭ ގެއްލުން އެ ކަންޏެއް ނޫން
އިނގޭތޯ. އޭގެ ސަބަބުން މިސާލަކަށް ކަނޑުގެ ސަރަޙައްދުގައި ކަމެއް ކުރަންޏާމު އެ ސަރަޙައްދުގެ ބޭނުންކުރާ
މަސްވެރިންނަށް ކުރާ އަސަރު އަދި އެތަނުގައި އާމްދަނީ ހޯދާ އެހެނިހެން ފަރާތްތަކަށް ކުރާ އަސަރު، ސްޓޭކްހޯލްޑަރ
ކޮންސަލްޓޭޝަން އަޅުގަނޑުމެން އެބަ ބާއްވަން. އޭގެއިތުރަށް އަދި ޕަބްލިކް ހިއަރިންގއަކަށް ދާންޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައި ،
14

ބްރޯޑް ކަންތައްތަކުގައި އާންމުކޮށް ގިނަ ފަރާތްތަކަކަށް މީގެ ގެއްލުންވާ ކަންތައްތަކުގައި ޕަބްލިކް ހިއަރިންގ އަކަށް
ވެސް އަޅުގަނޑުމެން އެބަ ދަން. އެހެންވީމާ، އެއްވެސް އިރެއްގަ އި އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީން ތިމާވެށީގެ
ނިންމުން ނިންމާއިރު ނިންމަނީކީ ހަމައެކަނި އޭގައި ތިމާވެށި އޭންގަލް އެކަންޏެއް ނޫން. ތިމާވެށްޓަކީ ހުރިހާކަމެއް
ހިމެނިގެން އަންނަ ކަމެއް. ތިމާވެށި އޭގެ ޒާތުގައި އައިސޮލޭޝަންގައި ތަންފީޛު ކުރެވޭނެ އެއްޗެއް ނޫން. ތިމާވެށީގެ
ހުރިހާ ކަމެއްގައި ވެސް އެބަ ބަލަންޖެހޭ އެ އިޤުތިޞާދީ، އިޖުތިމާޢީ ހުރިހާ ކަންތައް ހިމެނިގެން މި ކަންތައްތައް.
އެހެންވީމަ، އެ ޕޮއިންޓް އަޅުގަނޑުމެން ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވޭ. ދެން، ޕެސްޓިސައިޑަކީ ތިމާވެށީގެ މިނިސްޓްރީން
ގަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި އަޅުގަނޑު ، ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީން ވެސް ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތުގައި ގޮތުގައި ދަނޑުވެރިކަން
ކުރިއަރުވަން ބޭނުންކުރާ އެއްޗެއް ގޮތަކަށް ނޫން ހަމަ ގައިމުވެސް މިހާރު ބައިނަލް އަޤްވާމީ ގޮތުން މި ދަނީ.
ޕެސްޓިސައިޑް ވީވަރަކުން މަދުކޮށްގެން މިކަން އޯގަނިކް މެތަޑްސް ބޭނުންކޮށްގެން މިކަން ކުރެވޭތޯ ބެސްޓް
ޕްރެކްޓިސްއަކީ އެ އިންޓަރނޭޝަނަލް. ދެން، އަޅުގަނޑުމެން ބަލާލާއިރު، މި ސަރަޙައްދުގެ މިސާލަކަށް
ސިންގަޕޫރުގައި ވެސް އަޅުގަނޑުމެން ބަލާލާއިރު ސިންގަޕޫރުގައި އީ.ޕީ.އޭގެ ދައުރު މި އަދާކުރަނީ އެތަނުގެ
ނެޝަނަލް އެންވަޔަރަންމަންޓް އެޖެންސީ. އެތަނުގައި ވެސް ކެމިކަލްސް އެންޑް ޕެސްޓިސައިޑްސްއަށް ހުއްދަދޭ
ޕަރމިޓް ދޭ އޮތޯރިޓީއަކަށް ސިންގަޕޫރު ސަރުކާރު ވެސް ބަލަނީ އެ ތަނުގެ ނެޝަނަލް އެންވަޔަރަންމަންޓް އެޖެންސީ.
އެގޮތުން އެމެރިކާގައި ވެސް އެތާނގައި އޮންނަ ޔޫ.އެސް އީ.ޕީ.އޭއިން ކުރާކަމެއް އިނގޭތޯ. އެހެންވީމާ،
ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގޮތުން މިއަދުގެ ދުނިޔެ ބަލައިގެންފައި މި އޮތީ ކެމިކަލް މެނޭޖުކުރުމަކީ އޭގެ ތިމާވެށްޓަށާއި،
އިންސާނީ ޞިއްޙަތަށް ލިބޭ ގެއްލުން ކުޑަކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި ކުރާ ކަމެއް ގޮތުގައި. އެހެންވީމާ، އެގޮތުން ބަލާއިރު ،
މިހާރު ޓްރެންޑް ހުރީ ހަމަ ގައިމު ވެސް، ދެން ކުރިން އަޅުގަނޑަކަށް ނޭނގެ. އެކަމަކު މިހަރު ހަމަގައިމު ވެސް
އަޅުގަނޑު ބެލި ލިޓްރޭޗަރގައި ބޮޑަށް މި އެންގަލުން، މި އޮބްޖެކްޓިވް ހާސިލުކުރަން ކަންތައްތައް ކޮށްފައި އޮތީ.
އެހެންވީމާ، އެ ޕޮއިންޓް ފާހަގަކޮށްލަން. ދެން، ކުރިން ވެސް ފާހަގަކުރެއްވި ކެޕޭސިޓީ ގެ ވާހަކަ. ދެން، އަޅުގަނޑު
ގަބޫލުކުރަން، އަޅުގަނޑު ހަމަ ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީގައި ވެސް ކެޕޭސިޓީ ނެތެކޭ ނޫނޫ، އެ ނެތެކޭ؛ އަޅުގަނޑުމެން
ހަމަ ޑިވެލޮޕްކުރަންޖެހޭ ފިޝަރީޒްއިން ކުރިއަސް ، އެންވަޔަރަންމަންޓްއިން ކުރިއަ ސް، އީ.ޕީ.އޭ އިން ކުރިއަސް
އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ކެޕޭސިޓީ މިހާރު އެ އޮތް ހާލަތަށްވުރެ އިތުރަށް އަޅުގަނޑުމެން ގާނޫނަކުން މިކަން
ތަންފީޛުކުރަންޏާމު ޑިވެލޮޕްކުރަންޖެހޭ ހުރިހާ މުއައްސަސާއެއްގައި ވެސް. އެކަމަކު ދެން، ކެމިކަލް، ބްރޯޑްކޮށް
ކެމިކަލް ކަންތައްތައް މިހާރު ވެސް މި ބަލަހައްޓަނީ އަޅުގަނޑުމެންގެ މިނިސްޓްރީން. މިސާލަކަށް ރާއްޖޭގެ ކެމިކަލް
ޕްރޮފައިލްއެއް ތައްޔާރުކުރީ ވެސް އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީން. މިހާރު ރާއްޖޭގައި އެތެރެކުރެވޭ ކެމިކަލްއާއި، އެ
އެތެރެކުރާ ކެމިކަލް ބޭނުންކުރާ ގޮތާއި ، އޭގެ ސްޓޮ ކްގައި އެ ހުރި ތަންތަނާއި، އޭގެން ދިމާވެދާނެ ނުރައްކަލަކާއި،
މިހުރިހާ އެއްޗެއް ޕްރޮފައިލްކޮށްފައި، ޕަބްލިޝް ކުރާ ތަނަކީ ވެސް އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީ. މިހާރު ވެސް
15

އަޅުގަނޑުމެން ޕަބްލިޝްކޮށްފައި އޮތް ޑޮކިއުމެންޓެއް އޮންނާނެ. ދެން، އޭގެއިތުރުން ރާއްޖެއިން މި ބޭނުންކުރެވޭ
ކެމިކަލްތަކާ ބެހޭގޮތުން ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގޮތުން މި މުޢާހަދާތަކުން ރިޕޯޓް ކުރުމުގެ ޒިންމާ ވެސް މި އޮންނަނީ
އަޅުގަނޑުމެންނަށް. ދެން، ހަމަ މި ކެމިކަލް ތަކުން މި ތިމާވެށްޓަށް ލިބޭ ގެއްލުމުގެ ބަލަ އި ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ ގާނޫނީ
ބާރު ވެސް މިއޮތީ އަޅުގަނޑުމެންނަށް. އެކަމަކު މި ހުރިހާ ކަމެއް މިހެން އޮއްވާ އަޅުގަނޑުމެން އޭރުވެސް ފުރަތަމަ
ވެސް ފާހަގަކުރި ކޮންސަރންއަކީ މި ބިލު ފަރުމާކުރެވިފައި މި އޮތީ ދަނޑުވެރިކަމުގެ ބޭނުންކުރާ ޕެސްޓިސައިޑަށް
ކަމަށް ވިޔަސް، މީގެ މާއްދާތައް ކިޔާލާއިރު އެއަށްވުރެ ފުޅާކޮށްނޭ މީތި މާނަކުރެވެނީ. އަދި މީގައި ދަނޑުވެރިކަން
މާނަކޮށްފައި އޮތީ ވެސް . އެހެންވީމާ، އެ އޯވަރލެޕްސް އެބަ އާދޭ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެންގެ އަދިވެސް ހަމަ އެދޭ
ގޮތަކީ މީތި ހަމަ މި ދެންނެވިހެން ހަމަ ތިމާވެށީގެ އިޝޫއެއް ގޮތަށް މިކަންތައް ބައްލަވައި އެގޮތަށް ކުރިއަށް ދިއުން.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ގެމަނަފުށި ދާއިރާގެ އިއް ޒަތްތެރި މެންބަރު ފުރުޞަތަކަށް އެދިވަޑައިގެންފައި އޮތީ ދެއްތޯ؟
ގެމަނަފުށި ދާއިރާގެ މެންބަރު އަޙްމަދު ސަޢީދު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މުޤައްރިރު. އަޅު ގަނޑުގެ ސުވާލުތަކުގެ ތެރެއިން ބައެއް ސުވާލު މިހާރު ގޮއްސި.
އެހެންނަމަވެސް، އެން ވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީން މި ބިލު އެޓަރނީ ޖެނެރަލް އޮފީހަށް ނުފޮނުވައި ފިޝަރީޒް
މިނިސްޓްރީން މީތި ދިއުމުގެ މައިގަނޑު ވިސްނުމަކީ ކޮބައިތޯ ، އެއީ އަޅުގަނޑުގެ އެއް ސުވާލު. އެ އީ 100 ދުވަހުގެ
ވަޢުދުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެއް ވެއްޖެކަމުގައި ވާނަމަ އެއާ އެންމެ ރިލޭޓުވާ މިނިސްޓްރީއަކުން ކަންނޭނ ގެ މީތި
އޭ.ޖީ އޮފީހަށް ފޮނުވަންޏާ ފޮނުވަން ވެސް ޖެހޭނީ. އެހެންވީމާ، އެއީ އެއް ސުވާލު. ދެން، ދެވަނަ ކަމަކަށް އަޅުގަނޑު
ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވަނީ، އަޅުގަނޑުމެން މި ކާން ބޭނުންކުރާ މި އެއްޗެހިތަކަށް ޕެސްޓިސައިޑް ބޭނުންކުރާ ވާހަކަ
މީގައި މި ދައްކަނީ. އަޅުގަނޑު އެއްވެސް ގޮތެއްގައި ގަބޫލުކުރަން ބޭނުން ކުރާ ކަމެއް ނޫން އެއީ އަސްލު.
ޚާއްޞަކޮށް ދަނޑުވެރިކަން ތަރައްޤީ ކުރާށޭ ކިޔާފައި ޕެސްޓިސައިޑް ބޭނުންކުރުމަކީ ވެސް އަޅުގަނޑުމެން އެހާ ކުރަން
ބޭނުންވާ ކަމެއް ވެސް ނޫން. އަދި ކުރަން ހިތްވަރު ދޭން ބޭނުންވާ ކަމެއް ވެސް ނޫން އެ ކަމަކީ. ދެން،
ދަނޑުވެރިކަން ތަރައްޤީކުރަން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އެހެން ގޮތްތައް މިހާރު ދުނިޔޭގެ އެކި ޤައުމުތަކުން ވެސް
ހޯދަމުން ދާނެހެން. ދެން، ހުރިހާ ކަމެއް އަޅުގަނޑުމެން އިކޮނޮމިކް އެސްޕެކްޓަކުން ބަލައިގެން ވެސް ނުވެވެސް
ހިނގައިދާނެ. އެއީ ގިނަ އެއްޗެހިތައް އުފައްދަން، ގިނައިން ކެމިކަލް ބޭނުންކުރުން، ބޭނުންކުރީމަ ދެން އޭގެ
ސަބަބުން އަޅުގަނޑުމެން އިންސާނުންގެ ހަށިގަނޑަށް މި ލިބޭ ގެއްލުން، މީގެ ޖުމުލަ ވަށާޖެހޭއިރުގައި މި އަންނަ
އިމްޕެކްޓަށް ވެސް އަޅުގަނޑުމެން ބަލާލަން އެބަޖެހޭކަންނޭނގެ މިވަރު ބޮޑުކަމެއް ކުރާއިރުގައި. އެހެންވީމާ،
16

އަޅުގަނޑަށް ބޮޑަށް ގަބޫލުކުރެވެނީ ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީގެ ބަދަލުގައި އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީން މިކަން
ކުރުން އެއީ އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތްކަމުގައި. ދެން ، މުޤައްރިރުގެ އިޒުނައާ އެ ކީގައި އަޅުގަނޑު އަނެއް ކޮމިޓީ ވެސް
2:45 ގައި ފެށިފައި އޮތުމާ އެކީގައި އެ ކޮމިޓީއަށް...
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޖަވާބު އަޑުއައްސަވާލައްވާފައި ނޫންތޯ ވަޑައިގަންނަވާނީ؟
އެޓަރނީ ޖެނެރަލް އޮފީހުގެ ޑެޕިއުޓީ ކައުންސެލް ޖެނެރަލް އަލްއުސްތާޛާ ޢާއިޝަތު މުޙައްމަދު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ސަރުކާރުގެ 100 ދުވަހުގެ ވަޢުދުތަކާ ގުޅިގެން އަޅުގަނޑުމެން ފޮނުވިން ހުރިހާ މިނިސްޓްރީތަކަށް އެ
މިނިސްޓްރީއަކުން ވަޢުދުތަކާ ގުޅިގެން އެކުލަވާލަންޖެހޭ ބިލެއް ވާނަމަ އަޅުގަނޑުމެންނަށް އައިޑެންޓިފައި ކޮށްދިނުމަށް.
ދެން، އެގޮތުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފިޝަރީޒް އެންޑް އެގްރިކަލްޗަރ އިން ޖަވާބު ލިބުނީ ވަޢުދުތަކާ ގުޅޭގޮތުން
ޕެސްޓިސައިޑް ؛ ވާހަކައަކީ ކާން ބޭނުންކުރާ ތަކެތީގައި އެކަހަލަ ކެމިކަލް ނުހިމެނޭގޮތަކަށް ހަމަޖެއްސުމުގެ އެ ވަޢުދާ
ރިލޭޓެޑްކޮށް ޕެސްޓިސައިޑާ ބެހޭ ބިލެއް ތައްޔާރުކުރުމުގެ އިނީޝިއޭޓިވް އައީ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފިޝަރީޒް
މިނިސްޓްރީން. ދެން، ހަމަ އަޅުގަނޑުމެން އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީއަށް ވެސް ހަމަ މި ދެންނެވީ ސޭމް ހަމަ
އެ ސިޓީ ފޮނުވިން. އެކަމަކު އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީ ން އައިޑެންޓިފައި ކޮށެއް ނުދޭ މި ޕެސްޓުސައިޑާ ބެހޭ
ބިލެއް އެ މިނިސްޓްރީން ހަދަން ބޭނުންވާ ކަމަށް. ނުވަތަ، އެ ބިކޯޒް އެ ވަޢުދު އޭރުގައި އައިއްސަ އޮތްގޮތުން
އަސްލުގައި އެ މެންޑޭޓު ފޯލްވަނީ ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީއަށް. އެހެންވީމާ، އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީން
އައިޑެންޓިފައި ކޮށްދެއްވާފައެއް ނެތް ޕެސްޓިސައިޑާ ބެހޭ ބިލެއް ހަދާކަން. އެހެންވީމަ، އެ އިނީޝިއޭޓިވް އަސްލު
ފިޝަރީޒް އިން ފައްޓަވާފައި އެވަނީ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! މާވަށު ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު.
މާވަށު ދާއިރާގެ މެންބަރު މުޙައްމަދު ސަޢީދު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ހަމަ ވަރަށް އަޖައިބު ވެއްޖެ އިނގޭތޯ މި ދެކެވޭ ވާހަކަ. ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީ، އިކޮނޮމިކް މިނިސްޓްރީ
މި ތަންތަން އުވާލާފައި ނެޝަނަލް ރެގިއުލޭޝަން ޑިޕާޓްމަންޓެއް ހެދީމަ ހުރިހާކަމެއް ނިމުނީ ނޫންތޯ؟ ފިޝަރީޒް
މިނިސްޓްރީގެ ބޭނުމަކީ ކޮބައިތޯ؟ އެގްރިކަލްޗަރ މިނިސްޓް ރީގެ ބޭނުމަކީ ދަނޑުވެރިންނަށް ބޭނުންވާ މައްސަލަތައް
17

ޙައްލުކޮށްދީ ދަނޑުވެރިކަން ފުޅާކުރުން އިނގޭތޯ. މި ގޯސް ކެމިކަލްއެއް ބޭނުންކުރަންޏާ އެކަން ރެގިއުލޭޓްކޮށްގެން
އެކަން ރަނގަޅުކުރުމަކީ ކުރަންޖެހޭނެ ކަމެއް. އެހެންނަމަވެސް، އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު މުޣުނީ ވިދާޅުވި ފަދައިން،
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކޮން ޔަޤީންކަމެއްތޯ އޮތީ މި ސައުތް އިންޑިއާ ނޫނީ ސްރީލަންކާގައި ހައްދާ ވެޖިޓަބަލް އެ މީހުން
ބޭނުން ކުރަނީ ކޮންކަހަލަ ފަރޓިލައިޒަރސްތަކެއް ކަމެއް. އެއީ ކޮންމެ ތަނަކީ ސިންގަޕޫރެއް ނޫން. ދެން ހަމަ
އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީން އަޅުގަނޑަށް ޔަޤީން ބައްލަވާނެ ވަރަށް ގިނަ ކަންތައްތައް ހުންނާނެ. ތިލަފުށީ ކުނި
އަންދައިގެން ރޭގައި ވެސް މާލޭގައި ހަމަ ދުންއަރަމުން ދިޔައީ. އެއީ ކޮންމެހެން މިނިސްޓްރީން ކެޕޭސިޓީ ނެތީމައެއް
ނޫން. އެކަން އެއްވެސް ސަކްސެސްވި ގަވަރމަންޓަކަށް އަދި ޙައްލު ނުކުރެވި އޮތް މައްސަލައަކަށް ވާތީ އެކަން
އެހިސާބަށް ދަނީ. އެހެންވީމާ، ދަނޑުވެރިކަމުގެ އަޅުގަނޑުގެ ކޮންސަރންއަކީ މިސާލަކަށް އަޅުގަނޑު ދީފާނަން
މިސާލެއް. ޑުއިންގ ބިޒްނަސް އިންޑެކްސްގައި ދިވެހިރާއްޖެ އަބަދުވެސް ފަހަތަށް ގޮސް، މިހާރު 180 ވަނަ އަށް
ދުނިޔޭގެ އެންމެ ފުލަށް މި ވެއްޓެނީ. ޑުއިންގ ބިޒްނަސް އިންޑެކްސްގައި އެ މީހުން އަބަދުވެސް ނަގާ އިޝޫއަކީ އެ
ކަމަކާ ބެހޭ މިނިސްޓްރީއަކުން އެ ކަމެއްގެ ކަންތައްތައް ރެގިއުލޭޓް ކޮށްގެން ބަލަހައްޓާނެ، ފެސިލިޓޭޓް ނުކޮށްދޭތީއޭ
މި އިޝޫ މިހެން މި އަންނަނީ. ރެޑް ޓޭޕްސް ގިނަ ވާތީއޭ. އެހެންވީމާ، މިސާލަކަށް ޑިފެންސްގައި ވެސް އެބަ ހުރޭ
ކެމިކަލް ރެގިއުލޭޓް ކުރުން. އެންވަޔަރަންމަންޓުގައި ވެސް އެބަ ހުރޭ. ހުންނައިރު ފިޝަރީޒް އެގްރިކަލްޗަރ އަށް މި
އިޝޫ ދާން މި ޖެހެނީ ދަނޑުވެރިކަން އެކްސްޕެންޑް ކުރުމަށް ޓަކައި. އަޅުގަނޑަށް ބޮޑަށް މިއެތި މިކޮޅަށް އަ އީމަ އެ
މުޤައްރިރު އޭތި ރީޑް ކުރެވުނީ އެ ގޮތަށް ކަމަށް ވާތީ، މި ޓޯންގައި މި ބޭންދީ. އެހެންވެއްޖެ ކަމަށް ވަންޏާ މި
އިޝޫގެ ޑޮމައިންއަކީ ފިޝަރީޒް އެގްރިކަލްޗަރ ކަމުގައި ބައިންދަދެއްވާށޭ. ނުބައިންދައިފިއްޔާ މިއެތި ރާއްޖޭގެ
ސެކްޓަރ ގްރޯ ކުރަން އުނދަ ގޫވެދާނެއޭ. ދެން އަނެއްކާވެސް ހަމަ އެއް ވާހަކައެއް. ދެން ސުވާލަކީ މި ނުބައިންދަން
ތި އުޅުއްވަނީ ކީއްވެގެންތޯއޭ ދެން ސުވާލެއް މީގެން އުފައްދަންޏާ އިނގޭތޯ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! އެންވަޔަރަންމަންޓުން ވެސް، ފިޝަރީޒް އިން ވެސް، އެޓަރނީން ވެސް ފުރުޞަ ތަކަށް އެދިވަޑައިގެން. މި
ތަރުތީބުން ވަޑައިގެންނެވީމަ ރަނގަޅުވާނެ. އެންވަޔަރަންމަންޓުން ފުރަތަމަ.
މިނިސްޓްރީ އޮފް އެންވަޔަރަންމަންޓް އެންޑް އެނަރޖީގެ ޕަރމަނަންޓް ސެކްރެޓަރީ އަޖުވަދު މުޞްޠަފާ
ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ވެސް ހަމަ ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވާ ޕޮއިންޓަކީ މި ދަނޑުވެރިކަމުގައި ބޭނުން ކުރާ ޕެސްޓިސައިޑްސް
ރާއްޖެ އެތެރެކޮށް އަދި ބޭނުންކުރުމާ ބެހޭ ގޮތުން ދަނޑުވެރިކަމުގައި އެ މަސައްކަތް ބޭނުންކުރުމުގައި ފިޝަރީޒް
18

މިނިސްޓްރީން ރެގިއުލޭޝަނެއް ނޫނީ ގާނޫނެއް ތަންފީޛު ކުރުމަކުންނެއް އެއީ މައްސަލައެއް ކަމަކަށް އަޅުގަނޑެ އް
ނުދެކެން. އެކަމަކު މިހާރު މި ބިލު ޑްރާފްޓް ކޮށްފައި އޮތް ގޮތުން އެއަށްވުރެ ބްރޯޑްވާތީ އަޅުގަނޑުމެން މި
ކޮންސަރން މި ރެއިޒް ކުރަނީ. މިސާލަކަށް މީގައި ފެށުމުގައި ވެސް އެބަ އާދޭ ތިމާވެއްޓަށް ލިބޭ ގެއްލުން ބަލާ،
ފިޔަވަޅު އެޅުން. ޕެސްޓިސައިޑް ބިލެއްގައި ޕެސްޓިސައިޑުން ތިމާވެއްޓަށް ލިބޭ ގެއްލުން ބަލާ، ފިޔަވަޅު އަޅާނެ،
އަޅަންޖެހޭ ވުޒާރާއެއް މިހާރުވެސް މިނިސްޓްރީއެއް އެބަ ހުރި. ގާނޫނީ ބާރު ލިބިފައި ހުރި އެންވަޔަރަންމަންޓް
ޕްރޮޓެކްޝަން އެޖެންސީ އެބަ އޮތް. މިސާލަކަށް އެހެން މަޝްރޫޢެއް، މިސާލަކަށް ބަނދަރު ހަދައިގެން ޕްލޭނިންގ
މިނިސްޓްރީން ހަދާ ބަނދަރެއްގެ ސަބަބުން ތިމާވެއްޓަށް ލިބޭ ގެއްލުން، އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީއަކުން ކުރާ
ތަރައްޤީގެ މަޝްރޫއަކުން ތިމވެއްޓަށް ލިބޭ ގެއްލުން، ބޯޓެއް ފަރަށް ލިބޭ ގެއްލުން، އެ މިނިސްޓްރީއަކުން ނުވަތަ އެ
ބަޔަކު ނޫން އެ ކަން ބަލާނީ ދެއްތޯ. އީ.ޕީ.އޭ އިން ގޮއްސައި ބަލާފައި މި ބަލަނީ އޭގެ ސަބަބުން ތިމާވެއްޓަށް ލިބުނު
ގެއްލުން. އެގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެން ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވަނީ ޕެސްޓިސައިޑް ބޭނުން ކުރިޔަސް، ކެމިކަލް ބޭނުން
ކުރިޔަސް، އޭގެން ތިމާވެއްޓަށް ލިބޭ ގެއްލުން ބަލާ، އެ މިންކޮށް، އެ އަޅަންޖެހޭ ފިޔަވަޅެއް އެޅުމުގެ ބާރު އެ
ވުޒާރާއަކަށް ވާންޖެހޭނީ އެ މިނިސްޓްރީއާއި އައި.ޕީއާއޭ. ހަމަ އެގޮތަށް މީގައި ދެވަނައަށް ފާހަގަ ކޮށްފައި މި އޮންނަ
ޕެސްޓިސައިޑް ސްއާއި ގުޅުން ހުރި މުޢާހަދާތައް. އެ ވިދާޅުވިހެން ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގޮތުން މި ހުރި ކެމިކަލް
ކޮންވެންޝަންތަކުގެ ތެރޭގައި ޕެސްޓިސައިޑް އެބަ ހުރި. ޕެސްޓިސައިޑާ ގުޅޭނެ އެ އެއްޗެ ހި. އެއީ މި ގާނޫނު ބުނާ
ގޮތުން އެ ހުރިހާ އެއްޗެއް ވެސް ބަލަހައްޓަން މި ޖެހެނީ ޕެސްޓިސައިޑްސް ގާނޫނުގެ ދަށުން މި ފޯލް މި ވަނީ.
މިހާރު މި ޑްރާފްޓް ކުރެވިފައި އޮތް ގޮތުން އަޅުގަނޑުމެން މި ކޮންސަރން ރެއިޒް މި ކުރަނީ އަސްލު. އެކަމަކު އެ
ފާހަގަކުރިހެން ދަނޑުވެރިކަމުގައި ބޭނުން ކުރާ ޕެސްޓިސައިޑްސް، ދަނޑުވެރިކަމާ ބެހޭ ވުޒާރާއިން ރެގިއުލޭޓްކޮށް
ބެލެހެއްޓުން، އެ ލިމިޓޭޝަން ތެރެއިން އެކަން ކުރުމަކުންނެއް އިޝޫއެއް ކަމަށް ނުދެކެން. އެކަމަކު މިހާރު މި އޮތް
ގޮތަށް މި އެތި ފަރުމާކުރެވިގެން، ތަންފީޛު ކުރެވެންޏާ އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ބޮޑަށް މީގައި އެންވަރަންމަންޓަލް
ޑައިމެންޝަނަށް ކަންނޭނގެ އެންމެ ބޮޑީ. އެހެންވެ، އަޅުގަނޑު މި ފާހަގަކޮށްލީ.
މިނިސްޓްރީ އޮފް ފިޝަރީޒް، މެރިން ރިސޯސަސް އެންޑް އެގްރިކަލްޗަރ ގެ ޑިރެކްޓަރ ޖެނެރަލް އިބްރާހިމް ޝަބާޢު
ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ. އަޅުގަނޑު ކުރިން ކުރެއްވި ސުވާލަށް ފުރަތަމަ އަޅުގަނޑު ޖަވާބުދާރީވެ ފައި، މި ކޮޅުގެ ސު ވާލަށް
ޖަވާބުދާރީވާނަން. އަސްލުގައި މީގައި އިކޮނޮމިކް އޭންގަލަކުން އިނގޭތޯ ބަލާކަމަށް ވަންޏާ ވިދާޅުވީ އިމްޕޯޓްސް
ވަކިވަރެއްގައި ހުއްޓާ މި ދިވެހިރާއްޖެއަށް އެތެރެކުރެވޭ ޕެސްޓިސައިޑްސް ރެގިއުލޭޓް ކޮށްގެން ވަކި ވައްތަރެއްގެ
ޕެސްޓިސައިޑްސް ނުލިބޭ ކަމަށް ވަންޏާ، ކެމިކަލް ޕެސްޓިސައިޑްސްގެ ވާހަކަ އިނގޭތޯ މި ދައްކަނީ. ބަޔޮލޮޖިކަލެއް
19

ނޫން. ނުލިބޭ ކަމަށް ވަންޏާ ޕްރޮޑަކްޝަން ދަށަށްދާނެއޭ. ބައެއް ބޭފުޅުންގެ ކޮންސަރންސް ހުރޭ އެހެން އިނގޭތޯ. މި
ނޯމަލް ޕްރޮޑަކްޝަނަކުން، އޯގަނިކް ޕްރޮޑަކްޝަނަކަށް ބަދަލުވާއިރު އަބަދު ވެސް ހަމަ ދުނިޔޭގެ ހުރިހާ
ޤައުމުތަކެއްގައި ވެސް އުޅޭ ކަމެއް އޮވޭ އނގޭތޯ. އެކަމަކު އޯގަނިކްގެ ވާހަކައެއް ނޫން މި ދައްކަނީ ވެސް.
ވީހާވެސް، ޕެސްޓިސައިޑް ލިމިޓް ކޮށްގެން ، ކެމިކަލް ޕެސްޓިސައިޑް ލިމިޓް ކޮށްގެން ދަނޑުވެރިކަން ކުރާ ވާހަކަ.
އެހެންވީމާ، އިކޮނަމިކް އޭންގަލަކުން ބަލާއިރު އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެ ލިބޭ ގެޕް އިނގޭތޯ. އެއީ އަޅުގަނޑުމެންގެ
ޕްރޮޑަކްޝަނަށް އިތުރުކުރަން ލިބޭ އިތުރު ފުރުޞަތެއް ގޮތަށް މިނިސްޓްރީން ދެކެ ނީ. މިސާލަކަށް އިމްޕޯޓް
ވަކިވަރެއްގައި ހުއްޓާ އަޅުގަނޑުމެން ވަކިވަރަކަށް ޕްރޮޑިއުސަރސް ރާއްޖޭގައި ކުރަމުންދާ ބާވަތެއް އޮވެދާނެ. ބަށި
ކަމަށް ބައްލަވާ. އެ ބަށިއަށް ބޭނުން ކުރާ ކެމިކަލް ޕެސްޓިސައިޑް އަޅުގަނޑުމެން ރާއްޖެ އެތެރެކުރުން ކޮންމެވެސް
ވަރަކަށް ލިމިޓް ކުރުން ނޫނީ ވަކި ވައްތަރެއްގެ އެއްޗްިއސޭ ގެނެވޭނީ ބުނީމަކާއި ދަނޑުވެރިކަމަށް އޭގެ ނޭދެވޭ
އަސަރެއް ނޫން ކަންނޭނގެ ކުރާނީކީ. އެ އޯވަރ ޔޫސް ކުޑަކުރުން ފުރަތަމަ ކަމަކީ. ދެވަނަ ކަމަކީ އަޅުގަނޑުމެންނަށް
އެކަށީގެންވާ ރަނގަޅު އެއްޗެއްތޯ މި ބޭނުންކުރެވެނީ. ތިންވަނަ ކަމަކީ އަޅުގަނޑުމެން އެންވަޔަރަންމަންޓަށް
އަޅުގަނޑުމެން އިޙުމާލުނުވެވި، ރަނގަޅަށް ޕްރޮޑިއުސްކުރެވޭ. އެހެން ވެއްޖެ ކަމަށް ވަންޏާ އެ ހައްދާ އެތީގެ
ޕްރޮޑިއުސް ވެލިއު އެބަ މައްޗަށްދޭ އިނގޭތޯ، ޕްރޮޑަކްޝަން ވެލިއު. ވެލިއުއަކީ އޭގެ އަގު. ދެވަނަ ކަމަކީ
ނަންބަރސް. ނަންބަރސްގެ ވާހަކަ ކަންނޭނގެ މެންބަރު ފާހަގަކުރެއްވީ. އިމްޕޯޓް ކުރެވޭ އަދަދުގެ ވާހަކަ. އަދަދު
ނުވެއްޖިއްޔާ، އެ ގެޕް ފުލްފިލް ކުރަން ރާއްޖެއިން ބޭރުންނޭ އެ ބޭފުޅުން އެއްޗެހި ގެންނަނީ. އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ
އެކަމަށް އެޑްރެސް ކުރުމަށް ޓަކައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކުރެވިދާނެ ބައިވަރު ކަންތައްތަކެއް އެބަ ހުރިހެން. އެއީ
އިކޮނަމިކް އޭންގަލަކުން ދަންނަވާ ނަމަ އެ ވާގޮތަކީ އެއީ ގެޕް ފުލްފިލްކުރުމަކީ އެއީ އަޅުގަނޑުމެންނަށް
ދަނޑުވެރިކަން ކުރިއެރުވުމަށް ލިބޭ ޕޮޓެންޝިއަލް އަށް މި ވަނީ. އެހެން ވެގެން އަޅުގަނޑު އެ ވާހަކަ ދެންނެވީ އޭގެ
ކުރީގައި އެ ގޮތަށް. އެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް އިކޮނަމިކަލީ އިމްޕެކްޓެއް ނާންނާނެއޭ. ދެން ދެވަނަ ކަމަކަށް އަޅުގަނޑު
ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވަނީ އަސްލުގައި އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީގެ އަމްބްރެއްލާގެ ދަށަށް މި ބިލު އަދި
ބަދަލުވުމަކުން އަޅުގަނޑުމެން ކުރަމުންދާ ރެގިއުލޭޓްރީ މަސައްކަތްތަކަށް ބަދަލެއް ނާދޭ. މިސާލަކަށް މިހާރު އޮތް
ސްޓޭޓަސްއަށް ބަލާ ކަމަށް ވަންޏާ ދިވެހިރާއްޖެއިން އެތެރެކުރުން މަނާ ތަކެތީގެ ގާނޫނު ބަލަހައްޓަވަމުން ގެންދަވަނީ
ޑިފެންސް މިނިސްޓްރީން. އޭގެ ތެރޭގައި އެބަ ހިމެނޭ ކެމިކަލްސް. ބޮން ހަދަން ބޭނުން ކުރާ ކެމިކަލްސް. ތަފާތު
ކަންތައްތަކުގެ ކެމިކަލްސް. އެ ކެމިކަލްސް ރެގިއުލޭޝަންސްގެ ކަންތައް ކުރަމުން ގެންދަނީ އަޅުގަނޑުމެން
ޕެސްޓިސައިޑް، ދަނޑުވެރިކަމުގެ އެއްޗެއް ވެއްޖިއްޔާ. އެ ބޭފުޅުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފޮނުވީމަ އަޅުގަނޑުމެން
އިޢުތިރާޟެއް ނެތޭ. މިއީއޭ އަޅުގަނޑުމެން ގެންނަ އެއްޗްިއސަކީ. މިއީއޭ ޕޮޒިޓިވް ލިސްޓް އޮފް ކެމިކަލްސްއަކީ
ދިވެހިރާއްޖެ އެތެރެކުރަން. ކިޔާފައި އަޅު ގަނޑުމެން ހަމަ އެ އިޢުތިރާޟެއް ނެތްކަމުގެ ލިޔުމެއް ދެމުންދާ ވަރަކަށް އެ
20

ބޭފުޅުން ހުއްދަ ދެއްވާ، ނޫނީ ރިޖެކްޓް ކުރައްވަންޏާ ރިޖެކްޓް ކުރައްވަމުން އެ ގެންދަވަނީ. އެހެންވީމާ،
އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީގެ އަމްބްރެއްލާގެ ދަށަށް މިއެތި ބަދަލުވުމަކުންނެއް އަޅުގަނޑެއް ޤަބޫލެއް ނުކުރަން
އަޅުގަނޑުމެންގެ މި ކުރަމުންދާ މެންޑޭޓަރީ މަސައްކަތަށް އިތުރު އިޝޫއެއް އަންނާނެ ކަމަކަށް. މީގައި އަޅުގަނޑަށް
ވަރަށް ބޮޑަށް ތި ބޭފުޅުންނަށް ހަމަ ދަންނަވާލަން ބޭނުންވޭ އަޅު ގަނޑުމެންނަށް ރަނގަޅު ރެގިއުލޭޝަންސް ހަދަން
އެބަ ޖެހޭ ބިލެއް އަދި ފާސްވުމަށްފަހު. އެ ހެދޭ ރެގިއުލޭޝަންގެ ތެރެއިން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެ ބާރު ލިބިދީފައި
އޮންނަ ކަމަށް ވަންޏާ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކުރެވޭނެ. މިހާރު ވެސް ބިލުތަކުގެ ރެގިއުލޭޓްރީ ބާރު، މޮނިޓަރިންގ ބާރު
މި ކަހަލަ ބާރުތައް، ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ ބާރު، މި ގޮތަށް ފާހަގަކުރައްވާ އެބަ ވަކި އޮތޯރިޓީތަކަށް، ވުޒާރާތަކަށް
ދެއްވާފައި އެބަ ހުރި. ފުލުހުން ކިހިނެއްތޯ އަންނަނީ ރެގި އުލޭޝަނެއްގެ ތެރެއށް. ފުލުސް އޮފީހުގެ ދަށަކުން ނޫން
ދެއްތޯ ހުންނަނީ ހަމަ ކުށެއް ވިއްޔާ. އެހެންވީމާ، އެ އިންނަ ރެގިއުލޭޝަން އޮތޯރިޓީގެ ތެރެއިން އެ އަންނަނީ.
އެހެން ވެއްޖިއްޔާ މިސާލަކަށް އެންވަޔަރަންމަންޓް ޕްރޮޓެކްޝަން އެޖެންސީ މިސާލަކަށް ނަގާ ކަމަށް ވަންޏާ، ދަށުން
މިކަން ކުރާ ކަމަށް ވަންޏާ ވީ ކޭން ވަރކް ވިތް އިން ދަ ރެގިއުލޭޝަން. އެ ލިމިޓެއް ކުރެވޭހެނެއް އަޅުގަނޑަކަށް
ހިއެއްނުވޭ. އެހެން ވެއްޖެ ކަމަށް ވަންޏާ ޔޫ.އެސް ގައި ވެސް ލިމިޓް ކުރެވިފައި އޮންނާނީ ދެއްތޯ. އެކަމު
ޕެސްޓިސައިޑް ރެގިއުލޭޝަން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެ ރެގިއުލޭޝަން މެންޑޭޓަރީކޮށް ކުރުމުގެ ބާރު ރެގިއުލޭޝަނެއްގެ
ތެރެއިން ލިބޭ ކަމަށް ވަންޏާ އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް މައްސަލައެއް ނޫން ބިލު ކޮންމެ ޕޭރެންޓް ބޮޑީއެއްގައޮ އޮތަސް.
އެއީ އަޅުގަނޑުގެ ވާހަކައަކީ. ދެން އިކޮނަމިކް އޭންގަލަކުން ހަމަ ކުރިން ވެސް މި ދެންނެ ވިހެން އަޅުގަނޑުމެންނަށް
ޔަގީންކަން އެބަ އޮވޭ އިކޮނަމިކް ފޯކާސްޓަށް ބަލާއިރު ކޮންމެހެން އިމްޕޯޓްސް ގިނަވެގެންދާނީކީއެއް ނޫނޭ. އެއަށް
ކޮމްބެޓް ކުރުމަށް ޓަކައި އަޅުގަނޑުމެން އަޅަންޖެހޭ މެޝަރމަންޓްސް އަޅާފައި، އަޅުގަނޑުމެން އެއީ އަޅުގަނޑުމެން
ޕޮޓެންޝިއަލް ޕްރަޑަކްޝަން ކަމަށް ބަލައިގެން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އިތުރު ތަމްރީނު ޕްރޮގްރާމްތައް ހިންގާ އިތުރު
އިންޓެންސިވްސް ދީގެން ދަނޑުވެރިކަން ކުރިއެރުވުމަށް މަސައްކަތް ކުރެވިދާނެ. ވެލިއު އެޑް ކުރެވޭ ކަމަށް ވަންޏާ
އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ޕްރޮޑަކްޝަން ވެސް އިންކްރީޒް ކުރެވޭނެހެން. ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ތި ބޭފުޅުން ކުރިއަށްގެންދަވާ.
އެޓަރނީ ޖެނެރަލް އޮފީހުގެ ސީނިއަރ ސްޓޭޓް ކައުންސެލް ސަލްވާ ހަބީބު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ. އަޅުގަނޑު ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވަނީ މިނިސް ޓްރީ އޮފް ފިޝަރީޒްގެ މެންޑޭޓުގައި މިހާރު ވެސް މި
މަސައްކަތްތައް އޮންނަނީ އިނގޭތޯ. މިސާލަކަށް ފި ޝަރީޒްގެ މެންޑޭޓުގައި މަސްވެރިކަމާއި މެރިކަލްޗަރ،
21

ދަނޑުވެރިކަމުގެ މަސައްކަތް ދެމެހެއްޓެނިވި ގޮތުގައި ކުރުމަށް ބޭނުންވާ ބޭހާއި ކެމިކަލްތައް ރާއްޖޭގައި ބޭނުންކުރުމުގެ
މިންގަނޑުތަކާއި އުސޫލުތައް ކަނޑައަޅާ، ހިންގާ ބެލެހެއްޓުމަކީ މިހާރު ވެސް ފިޝަރީޒްގެ މެންޑޭޓު ތެރޭގައި އޮންނަ
ކަމެއް. ދެން އަޅުގަނޑުމެން އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީގެ މެންޑޭޓު ބަލާލާއިރު ވެސް ސީދާ މި ކަމާ ގުޅުން ހުރި
މެންޑޭޓް ލިބިގެނެއްނުވޭ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެން ބިލު ޑްރާފްޓް ކުރިއިރު އެންމެ ފުރަތަމަ ކަމަކަށް ހުރިހާ
މިނިސްޓްރީތަކެއްގެ މެންޑޭޓް އަޅުގަނޑުމެން މި ބަލާލަނީ. ކޮންބަޔަކަށްތޯ މި މެންޑޭޓް ލިބިގެންވަނީ. މިހާރު ބިލު
ޑްރާފްޓް ކުރެވިފައި މި އޮތީ މި ދެންނެވި ފަދައިން ފިޝަރީޒުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހުށަހެޅި ޑްރާފްޓެއް. ދެން
އަޅުގަނޑުމެން ބެލީ ކޮންބަޔަކަށްތޯ މިކަމުގެ މެންޑޭޓް ލިބިގެންވަނީ. ދެން ފިޝަރީޒް އިން ބިލު ޑްރާފްޓް ފުރަތަމަ
އިނީޝިއަލް ޑްރާފްޓް ލިބުނު ކަމަށް ވިޔަސް އަޅުގަނޑުމެން މި ބިލަށް ގެނއްސައި ހުރި ބަދަލުތަކުގެ ތެރޭގައި އެންމެ
ބޮޑު އެއް ބަދަލަކަށް ފެނިވަޑައިގަންނަވާނީ ޕެސްޓިސައިޑާ ބެހޭ ބޯޑެއް އެކުލަވާލާފައި، އެ ބޯޑުގައި ހެލްތް
މިނިސްޓްރީގެ މުވައްޒަފަކާއި ތި މާވެށްޓާ ބެހޭ ވުޒާރާގެ މުވައްޒަފަކާއި ، ފުޑް އެންޑް ޑްރަގް އޮތޯރިޓީގެ މުވައްޒަފަކާއި،
އެމް.އެން.ޑީ.އެފް ނުވަތަ މިނިސްޓްރީ އޮފް ޑިފެންސްގެ މުވައްޒަފެއް ވެސް އަޅުގަނޑުމެން ބޯޑުގައި ހިމެނޭ ގޮތަށް މި
ހެދީ. ދެން، މި ބޯޑަކީ މި ގާނޫނުގެ ދަށުން ޕެސްޓިސައިޑަށް ހުއްދަ ދިނުމާ ބެހޭ ބޯޑު. ދެން، މި ބޯޑަށް ލަފާދިނުމަށް
މި އޮންނަނީ ޔުނިޓެއް މިނިސްޓްރީގައި ކަނޑައަޅާފަ. އެ ޔުނިޓަކީ ފަންނީ މި ކަމާ ގުޅޭ ރިސަރޗްތައް ހަދާފައި، އެ
ޕެސްޓިސައިޑަކުން ލިބޭނެ ގެއްލުންތަކާއި ، އެއަށް އެޕްރޫވަލް ދޭނީތޯ، ނުދޭނީތޯ ކަނޑައަޅާ ބޯޑަށް ލަފާދިނުމަށް
ހަދާފައި އިންނަ ޔުނިޓް. ސޯ، މި ޔުނިޓުގެ މަސައްކަތްތަކުގެ ތެރޭގައި، ޔުނިޓުން ބަލާނެ ކަންތައްތައް 17 ވަނަ
މާއްދާ، އަޅުގަނޑުމެން ހުށަހެޅި ޓްރާފްޓްގެ 17 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައި އިނީ؛ މި 17 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)
ގައި ވަރަށް ބައިވަރު ކަންތައްތަކެއް ހިމެނޭނެ. އެންވަޔަރަންމަންޓަލް އިމްޕެކްޓް، މީގެ ސަބަބުން ލިބޭނެ؛ މި ޕެސްޓް
އެހެން ޤައުމު ތަކުގައި ކޮންޓްރޯލް ކުރެވިފައި ހުރީ ކިހާވަރަކަށްތޯ. ކޮބައިތޯ އޭގެ ފައިދާއަކީ. އެ ކާއެއްޗެހީގައި ބޭނުން
ކޮށްފިއްޔާމު ލިބޭނެ ގެއްލުންތަކަކީ، ފައިދާތަކަކީ ކޮބައިތޯ. ސޯ، މި ބޯޑުގައި އެބަ ހިމެނޭ މި ދެންނެވި ހުރިހާ
ވުޒާރާތަ އް ތަމްސީލުކުރައްވާނެ ބޭފުޅުން. ބޯޑުން މި ޑިސައިޑް ކުރައްވަނީ މި ޕެސްޓިސައިޑަ ކަށް ހުއްދަ ދޭނީތޯ ނުވަތަ
ނުދޭނީތޯ. އެ ގޮތަށް ބައްލަވާއިރު ގައި އެންވަޔަރަންމަންޓަލް އިމްޕެކްޓް އެސެސްމަންޓް އެ ވިދާޅު ވާ ގޮތަށް
ބައްލަވާފައި ، އޭގެން އެއްވެސް ކަހަލަ އިމްޕެކްޓެއް އަންނަ ކަމަށް ވާނަމަ، ހުއްދަ ނުދިނުމުގެ ބާރު ލިބިގެން އެބަވޭ.
ނޫނިއްޔާ ހަމަ މި ދެންނެވި ގޮތަށް 17 ވަނަ މާއްދާގަ އި ބަޔާންކޮށްފައި ހުރި ހުރިހާ ކަމަކަށް ރިޢާޔަތްކޮށްފައި،
ރާއްޖެއަށް ނުވަތަ މި ބިލުގައި ހުރި އެހެން މާއްދާތަކަށް ރިޢާޔަތްކޮށްފައި ހުއްދަ ދޭންޖެހޭނެވަރުގެ އެއްޗެއްތޯ އެބަ
ކަނޑައެޅި ގެންދޭ. ސޯ، އަޅުގަނޑުމެން ބޯޑުގައި އެ ހުރިހާ އިދާރާތައް ތަމްސީލުވާނެހެން މެންބަރުން ލާފައި މި ހުރި
މައިގަނޑު މަޤްޞަދަކީ އެއީ. އެއީ އަޅުގަނޑުމެންނަށް އިނގޭ ޕެސްޓިސައިޑެކޭ ބުނީމަ އޭގެތެރޭގައި ކެމިކަލްސްތައް
އެބަ ހިމެނޭކަން. އެހެންވީމާ، އެ ކަމާ ގުޅުން ހުރި ހުރިހާ އިދާރާތަކެއްގެ ބަހެއް ހޯދުމަށްފަހު ނުވަތަ އެ ފަރާތްތަކަށް
22

އެ ޑިޒިޝަން މޭކް ކުރަން މި ދެނީ. ދެން، އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީން ބިލުގެ ތަޢާރަފާއި ނަމުގައި
ޕެސްޓިސައިޑާ ؛ ތިމާވެށްޓަށް ލިބޭ ގެ އްލުންތަކަށް ޢަމަލުތައް ބަލާ ފިޔަވަޅު އެޅުމޭ ބަޔާންކޮށްފައި އޮތަސް، މި ބިލުގައި
އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ މުޅި މި މާއްދާ ކިޔާލީމަ އެއީއެއް ނޫން ކަންނޭނގެ މީގެ މަޤް ޞަދަކީ. އަދި އެ ކަމާ ގުޅޭ
މާއްދާތަކެއް އަޅުގަނޑުމެން ހިމަނާފައެއް ނުހުންނާނެ. މި ދެންނެވީ ތިމާވެށްޓަށް މިހާރު ވެސް އެއްވެސް ކަމަކުން، މި
ބިލުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަމަކުން ނުވަތަ ނުވަތަ އެ ނޫން ވެސް ކަމަކުން ގެއްލުމެއް ލިބޭ ކަމަށް ވާނަމަ،
އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީން ސެޓެޕްއިން ކުރެވޭނެ އަބަދު ވެސް. އެއީ އެ ފަރާތަށް ލިބިފައި އޮތް މެންޑޭޓެ އް ގެ
ދަށުން އަދި އެހެން ތިމާވެށްޓާ ބެހޭ ގާނޫނުގެ ދަށުން ވެސް އެ ފަރާތުން ސްޓެޕްއިން ކުރެވޭނެ. އެހެންވީމާ، މީގެ
ދަށުން ހުއްދަދޭ ޕެސްޓިސައިޑުގެ ސަބަބުން ތިމާވެށްޓަށް ލިބޭ ގެއްލުންތަކާ ގުޅިގެން މިނިސްޓްރީއަށް ލިބިދޭ އެހެން
ގަވާއިދެއް ނުވަތަ އެހެން ގާނޫނެއްގެ ދަށުން ލިބިދޭ ބާރުތަކަށް ހަންޏެއް ނުކުރޭ މި ގާނޫނުގެ ދަށަކުންނެއް. ދެން،
އަޅުގަނޑުމެން މި ދެންނެވި ފަދައިން އޭރުގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޕެސްޓިސައިޑާ ބެހޭ ޖެނަރަލް ބިލެއް އައިނަމަ
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވަކިވަކި ވުޒާރާތަކަށް، ވަކިވަކި ބާރުތައް ދޭގޮތަށް ބަހާލަފައި ހެދުނީ ސް. އެހެންނަމަވެސް، މީތި
ފޯކަސް ކޮށްފައި މި އޮތީ ހަމައެކަނި ދަނޑުވެރިކަމުގައި ބޭނުންކުރާ ޕެސްޓިސައިޑަށް. ދެން، މީގައި ވަރަށް ބައިވަރު
މާއްދާތަކެއް އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ މި ޓެކްނިކަލް މާއްދާތަކެއް ވެސް އެކުލެ ވިގެންވާނެ ކަންނޭނގެ. ހުންނަންޖެހޭ،
ބޭނުން ކުރާ ޕެސްޓިސައިޑްގައި ހުންނަންޖެހޭ ފޯމިއުލޭޝަނާއި ހަރަކާތްތެރި މާއްދާތަކާއި، އޭގެ ސަބަބުން އޭތި
ބޭނުންކުރެވޭނީ ކޮން ގަހަކަށްކަން، ކޮން މޭވާއަކަށް ކަން މި މިންވަރަށް ތަފުސީލުކޮށްފައި ، ބިލުގައި ވެސް މިހާރު
ވެސް މާއްދާތަ ކެއް ހުންނާނެ. އެއީ ޕެސްޓިސައިޑް އުފައްދާ ފަރާތަކުން ބަލަންޖެހޭ ކަންތައްތަކާއި ، ޕެސްޓިސައިޑް
ބަންދު ކުރާ ފަރާތް ތަކުން ވަކި ކަންތައްތަކަށް ބަލަންޖެހޭނެކަމާއި، ވިއްކާ ފަރާތްތަކުން ބަލަންޖެހޭނެ ކަންތައްތަކާއި،
ވަރަށް ތަފުސީލުކޮށް ލިޔެވިގެންވާނެ. އެ ގޮތަށް ލިޔެފައި އެ ވަނީ މިނިސްޓްރީގެ ފަންނީ ބޭފުޅުން ދެން
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދިން މަޢުލޫމާތުގެ އަލީގައި ވީހާވެސް ގެއްލުން ކުޑަކުރުމަށް ބޭނުންކުރެވޭނެ ބައިނަލްއަޤްވާމީ
މުޢާހަދާތަކުން ލިބިދީފައި ހުރި މަޢުލޫމާތުގެ އަލީގައި. ދެން ، މީގައި ދެންމެ ފާހަގަކުރެއްވި އަނެއް ނުކުތާ އަކީ،
ކޮންވެންޝަންސްތަކުގެ މާއްދާ. ކޮންވެންޝަންސްތަކުގައި އަޅުގަނޑުމެން މި ބިލުން މި ދެނީ ހަމައެކަނި
ދަނޑުވެރިކަމުގައި ބޭނުންކުރާ ޕެސްޓިސައިޑާ ގުޅޭ ގޮތުން ކޮންވެންޝަންއެ އް، ރާއްޖެއިން ސޮއިކޮށްފައި އޮތް
ކޮންވެންޝަނުގެ މާއްދާއެއް އޮ ތް ކަމަށް ވާނަމަ އެ މާއްދާއެއް، މީގެ ދަށުން މި ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީއަށް ބާރު
ލިބިގެންވާ ކަމަށް ތަންފީޛުކުރުމަށް. އެ ކޮންވެންޝަންގައި ވަކި ވުޒާރާއަކަށް އެ ބާރުދީފައެއް ނޯންނާނެ. އެއީ
އަޅުގަނޑުމެން ޑޮމެސްޓިކް، އަޅުގަނޑުމެން ހަދާ ގާނޫނެއްގެ ދަށުން އެ ބާރު ލިބިގެން ދަނީ ތަންފީޛު ކުރުމާ ގުޅޭ
ގޮތުން ކޮންވެންޝަންސްތައް. މިސާލަކަށް ކޮންވެންޝަންތަކުގެ އެހެން މާއްދާ އެއްގައި އެންވަޔަރަންމަންޓަށް އަންނަ
އަސަރުތަކު ގެ ސަބަބުން އެ ގެއްލުން ކުޑަކުރުމަށް ކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތައް އަދިވެސް އެންވަޔަރަންމަންޓް
23

މިނިސްޓްރީގެ ދަށުން އެހެން ގާނޫނެއްގައި ހިމަނައިގެން ކުރެވޭނެ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ފާހަގަކުރަން ބޭނުންވާ
ޕޮއިންޓަކީ، މި ބިލު ހަމައެކަނި ފުރަތަމަ މާއްދާގެ މަޤްޞަދު އަދި މިނިސްޓްރީގެ ނަން މިސާލަކަށް މި ގަޑީގައި
ބަދަލު ކުރާ ކަމަށް ވާނަމަ، އެއަކުން އަދި މިހާރަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ހުރިހާ ބޭފުޅުން ވެސް މި ބޭނުންވާ ކަންތަކެއް
ހާސިލުވުން އެކަށީގެންނުވެއޭ. އެއީ ސަބަބަކީ ހުރިހާ މާއްދާއެ އް ވަރަށް ބޮޑަށް ފޯކަސް ކުރެވިފައި މި ހުރީ
ދަނޑުވެރިކަމަށް. ސީދާ ދަނޑުވެރިކަމުގައި ބޭނުން ކުރާ ޕެސްޓިސައިޑަށް އެކަނި. އެހެން ކެމިކަލްތަކާއި އެހެނިހެން
މާއްދާތަކަކަށް، އެހެން އެއްވެސް މާއްދާއެއް ޑްރާފްޓް ކުރިއިރުގައި އެކަމުގެ އެ ވިސްނުން ބަހައްޓައިގެނެއް ނޫން މީތި
ޑްރާފްޓް ކޮށްފައި މި އޮތީކީ. އެހެންވީމާ، އެ ގޮތަށް ބަދަލުކުރާ ކަމަށްވާނަމަ އަޅުގަނޑުމެން ދެކެނީ ކުޑަކޮށް މި ބިލު
އޯވަރހޯލް ކުރަންޖެހޭނެ ކަމަށް އެހެން މާއްދާތައް ހިމނައިގެން، އެހެން ބާވަތުގެ ކެމިކަލްތައް މީގެތެރެއިން ރެގިއުލޭޓް
ކުރެވޭ ކަމަށް ވާނަމަ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
މުޣުނީ ބޭނުންފުޅުވޭތޯ ފުރުޞަތެއް؟ އާދެ! ކުރިއަށްގެންދަވާ.
ތިނަދޫ އުތުރު ދާއިރާގެ މެންބަރު ޢަބްދުލްމުޣުނީ ވާހަކަދެއްކެވުން:
އިކޮނޮމީގައި މައްސަލައެއް ނޫނޭ މި. އަގު ބޮޑުވެގެން ދިޔައިމަ އެ ތަން ފޫބެއްދޭނެއޭ. ޕްރޮޑަކްޝަން ދަށްވީމަ
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފާހަގަކުރެވު ނު ރޯދަ މަހެއްގައި، މާ ދުރު ޤައުމަކުން މިރުސް ގަނެސްގެން ވިއްކި އިރު ވެސް
ރާއްޖޭގެ ދިވެހި މިރުސް ހުރީ ހާހުން މަތީގައި ކިލޯއެއް. ހަމަ އެ ތަން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެބަ ފެނޭ މިކަހަލަ
ހާލަތުތައް. މި ތަނަށް އަޅުގަނޑުމެން ގެނައިން ދަނޑުވެރިން. އެ ބޭފުޅުން ވިދާޅިވީ ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީގެ
ޢަމަލުތައް. އެއްވެސް ވަރަކަށް ބަލަނީކީ ނޫން. ވިދާޅުވި ޓްރެއިނިންގ ޕްރޮގްރާމްތަކާ އެއްޗެހި ހިންގޭނެއޭ. އެ
ބޭފުޅުންނަށް އެއްވެސް ކަހަލަ އެހީތެރިކަމެއް ދޭކަމަކަށް އެ ބޭފުޅުން ނުބުނޭ. ކެމިކަލްތައް އެ ބޭފުޅުން އަމިއްލައަށް
އެއް ޗެހި އެއްކޮށްގެން، ހަދައިގެން ބޭނުންކޮށްފައި އެ އެއްޗެހިތައް ޓެސްޓްކޮށްލައިދޭން، މިނިސްޓްރީއަށް އެ ބޭފުޅުން
އަމިއްލައަށް އެދިގެން ދިޔައިމަ ވެސް އެއަކަށް ވެސް ޖަވާބެއް ނުދީ، އެ ބޭފުޅުން އަމިއްލައަށް މިކްސްކޮށްގެން އެކި
ކެމިކަލްތައް ހަދައިގެން ބޭނުންކުރަމުން އެ ދަނީ. އެހެންވީމާ، އެވަރުގެ ޤާބިލުކަން ހުރި މިނިސްޓްރީއެއްގެ ވާހަކަ ތި
ދައްކަނީ. އެހެންވީމާ، ތި ބޭފުޅުންނަށް ނުވެގެންތޯއޭ މިވެސް ދޫކޮށްލަން މިއުޅެނީ. މީގެ ހަމަ ދެންމެ އޭ.ޖީ އެ
ފާހަގަކޮށްލެއްވި ގޮތަށް ދަނޑުވެރިކަމާ ބެހޭ ބިލެއް މިއީ. ދަނޑުވެރިކަމަށް ބޭނުންކުރާ ޕެސްޓިސައިޑުގެ ވާހަކަ މި
ދައްކަނީ. ހުރިހާ ކެމިކަލްތަކުގެ ވާހަކައެއް ނުދައްކާ. އެހެންވީމާ، ތި ބޭފުޅުން އެ ދޫކޮށްލައްވަން ތި އުޅެނީ
ކިހިނެއްވެގެންތޯއޭ؟
24

ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ވަށްބުރެއްގެ ތެރޭ އެނބުރޭ ގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެން ގޮ އްސި އްޔާ ނުއެއް ނިމޭނެ. ދެން އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑަށް
ތަކުރާރުކޮށް ހަމަ އެއް ޕޮއިންޓެއް އިވޭހެން ހީވާތީވެ އެ ވާހަކަ މި ދަންނަވައިލީ. ދެން، ތި ދެއްވަމުން ގެންދަވާ
މަޢުލޫމާތުން ކަންކަން ވަރަށް ބޮޑަށް ސާފުވެ އިޝޫތައް މަދުވަމުން މި ދަނީ. ހަމަ އަދި އެއްފަހަރު އިއްޒަތްތެރި
މެންބަރު އެ ފާހަގަކުރެ އްވި ނުކުތާއަށް ފިޝަރީޒުން އެއްޗެއް ވިދާޅުވެފައި ، އަދި އެންވަޔަރަންމަންޓުން ވެސް
ފުރުޞަތަކަށް އެދިވަޑައިގެންފައި އެބަވޭ. އަދި ބައެއް އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން ވެސް އެބަ ތިއްބެވި. އެހެންވީމާ ،
ކުރުކޮށް ގެންގޮސްދެއްވި އްޔާ ވަރަށް ރަނގަޅު.
މިނިސްޓްރީ އޮފް ފިޝަރީޒް، މެރިން ރިސޯސަސް އެންޑް އެގްރިކަލްޗަރ ގެ ޑިރެކްޓަރ ޖެނެރަލް އިބްރާހިމް ޝަބާޢު
ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ފުރަތަމަ ކުރެއްވި ސުވާލު އިނގޭތޯ އަޅުގަނޑުމެން ދޫކޮށްލަނީކީ ނޫން އިނގޭތޯ. މިހާރު އަޅުގަނޑުމެންގެ
މިނިސްޓްރީގެ ސްޓޭންޑްސްއަ ކީ ކޮންމެ އަމްބްރެއްލާއެއްގެ ދަށުގައި ބިލު އޮތެއްކަމަކު ވެސް އޭގެ ރެގިއުލޭޝަންއާއި
މެންޑޭޓްރީ މަސައްކަތްތަކަކީ ހަމަ މިނިސްޓްރީން ކުރާނެ ކަންތައްތައް ވަންޏާ އެ ލޯގެ ދަށުން ހެދޭ ރެގިއުލޭޝަން
މިނިސްޓްރީއަށް ފޯލްވަންޏާ މިނިސްޓްރީން އެ ކަންތައްތައް ކުރާނެއޭ. ދެން ތި ވިދާޅުވި އަނެއް ވާހަކައަކީ، މިކޮޅަށް
ވަޑަ އިގެން ދަނޑުވެރިންގެ ބަހުސް ވެސް އަޅުގަނޑު ވެސް އަޑުއެހިން އިނގޭތޯ. ދެން އަޅުގަނޑު އެއަކަށް
އަޅުގަނޑުގެ އަމިއްލަ އޮޕީނިއަނެއް ދޭކަށް ނެތިން. އެކަމަކު މި ސެލެކްޓްކުރެވޭ ދަނޑުވެރި ންނަކީ ސްޓެޓިސްޓިކަލީ އެ
ބޭފުޅުންނަކީ އެ ރެޕްރެޒެންޓޭޝަނަކީ ކޮބައިތޯ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ދަނޑުވެރިންގެ އެއީ ފުރަތަމަ ސުވާލު އިނގޭތޯ.
މިތާނގައި ތިއްބެވި ދަނޑުވެރިންގެ އަދަދަކީ ކޮބައިތޯ އެއީ ދެވަނަ ސުވާލު. މިކަހަލަ ދެން ބައިވަރު ކަންތައްތަކެއް
މީގައި އެބަހުރި. އަޅުގަނޑުގެ ވާހަކައަކީ، އަސްލު ޙަޤީޤަތުގައި ދިވެހިރާއްޖެއަކު އެކި ދިމަދިމާލުން ގެންނަ ކެމިކަލް
ބޭސް އެއްކޮށްގެން މިކްސްކޮށްގެން ވިއްކާ އެ ހުރިހާ ކަމެއް ކުރީމާ އެ ކުރަނީ ކޮން ބަޔަކަށްތޯއޭ؟ ގޭގޭގެ
ސިޓިންގ ރޫމުގައި އެކި ވައްތަރުގެ އެބަމިކްޓިން މިހާރު މިސާލަކަށް، ނަގާ ކަމަށް ވަނީވިއްޔާ ގޭގޭގެ ސިޓިންގ ރޫމުގައި
އެބަމިކްޓިންއާ އޭގެތެރެއަށް އަދި ކުލައަކާ އަޅަ އިގެން ރިހާކުރު ބޭސް ހަދައިގެން ބަޔަކު ވިއްކިއިރުގައި އޭގައި ޒިންމާ
ނެގީ ކޮން ބައެއްތޯއޭ. އަޅުގަނޑުމެން އަބަދުވެސް މިކަހަލަ ގާނޫނެއް ނޫނީ ރެގިއުލޭޝަނެއް އަޅުގަނޑުމެން އަތުގައި
ނެތިއްޔާ ގަވާއިދެއް ނެތިއްޔާ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ގޮސް އެކަމަށް ފިޔަވަޅު އެޅޭނެ ގޮތެއް ނެތް. އަޅުގަނޑުމެންގެ
މައްސަލައެއް ނެތް ކޮންމެ ބަޔަކު ޕޭރަންޓް ބޮޑީއަކަށް އޮތަސް. އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެ ރެގިއުލޭޓްރީ ގޮތުން އެ
ފިޔަވަޅު އެޅޭނެ ފުރުޞަތު އޮތިއްޔާ އަޅުގަނޑުމެންގެ މައްސަލައެއް ނެތޭ އަޅުގަނޑުގެ ވާހަކައަކީ. އެއީ
25

އަޅުގަނޑުމެންގެ ސްޓޭންޑްސް. ދެން ދެވަނަ ކަމަކަށް އަޅުގަނޑު ފާހަގަކޮށްލަން ޙަޤީޤަތުގައި ވެސް ދިވެހިރާއްޖޭގައި
އެވެއަރނަސް ލެވެލް ވަރަށް ދަށް އިނގޭތޯ. އަޅުގަނޑުމެން މީގެ 10 ވަރަކަށް އަހަރު ކުރިން މި ކެމިކަލްސް
ބޭނުންކޮށްގެން ދިމާވާ ނުރައްކާތަކުގެ ވާހަކަ ދައްކަން ތޮއްޑޫއަށް އަޅުގަނޑު ކުރި ދަތުރެއްގައި ރަށުން ފައިބާށޭ
އަޅުގަނޑާ ދިމާލަށް ބުނީ އިނގޭތޯ. މިއީ ހަމަ އަޅުގަނޑު މި ދަންނަވަނީ ތެދު ވާހަކަ. އަޅުގަނޑާ ދިމާލަށް ބުނީ
ރަށުން ފައިބާށޭ. ތި ދައްކަނީ ކޮސް ވާހަކަ އޭ. ތިމަންނާމެންގެ ވިޔަފާރިއަށޭ ކަލޭ ތި ހުރަސްއަޅަނީ. މިހާރު މީގައި
ވާނެ ގޮތަކީ، ރައްޔިތުންނަށް ރަނގަޅު ކަމެއް ކޮށްދޭންވެގެން އައިއްސަ ނަސޭޙަތްތެރިވާ މީހާއާ ދިމާލަށް އެހެން
ބުނީމަކާ މީގައި އިންސެންޓިވް ދެއްތޯ މީގައި މި ގޯސް ވަނީ. ޙަޤީޤަތުގައި ދިވެހިރާއްޖެއަށް ގެނެސްގެން މި ވިއްކާ
ކެމިކަލްތަކަކީ މި ޑިމާންޑް މި ކްރިއޭޓްކުރަނީ ވެސް އެ ގެންނަ ފަރާތްތަކުން. އެ ގެންނަ ފަރާތްތަކުން ވިޔަފާރި
މުދަލެއް ގޮތަށް އެ ޑިމާންޑް ކްރިއޭޓްކޮށްގެން މި ވިއްކަނީ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ އޭތި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކޮންމެވެސް
ލެވެލްއެއްގައި ހުއްޓާފައި އެއަށްވުރެ ރަނގަޅު ޕްރޮޑަކްޓަކަށް ދާން އަޅުގަނޑުމެން އެބަޖެހޭ ވިސްނަން. ހަމަ އެ
ފަރާތްތަކުން ކެމިކަލް ޕެސްޓިސައިޑް ގެނައުމުގެ ބަދަލުގައި އެންވަޔަރަންމަންޓްލީ ސޭފް ބައިލޮޖިކަލް ޕެސްޓިސައިޑެއް
ގެނެސްގެން ވިއްކާ އެ ޑިމާންޑް ކްރިއޭޓްކުރީމަ މާ ރަނގަޅެއް ނޫންތޯ. އެއީ އަޅުގަނޑުމެ ންގެ ވާހަކައަކީ. އެ ކުރާ
ކަމަކުން މީހާއަށް ނޭދެވޭ އަސަރުކުރުން. ދެން ކޮންމެގޮތެއް ވި ޔަސް ދަނޑުވެރިން އުފައްދާ ތަކެއްޗަކީ އިން ދި އެންޑް
ނިމޭއިރުގައި މި އެއްޗެއް ކައިގެން ތިމަންނާމެންގެ މީހަކަށް ކެންސަރު ޖެހިއްޖެއޭ މިކަހަލަ ވާހަކަތަކެއް ދެއްކީމާ އެ
އުފެއްދި މީހާއެއް ނޫން ދެއްތޯ އެ ގޯސްވަނީ. އިން ދި އެންޑް ނިމޭއިރުގައި މި ވާގޮތަކީ އެ ދަނޑުވެރިކަމުގައި އެ
އުފައްދަން ބޭނުންކުރި ޕެސްޓިސައިޑް ގެނައި މީހާ ދެއްތޯ ގޯސްވަނީ. އެހެންވީމާ، އެ ރެގިއުލޭޝަން އަންނަންށޭ
އަސްލު އަޅުގަނޑުމެންގެ ވިސްނުމަކީ. ދެން އަޅުގަނޑުމެން އެއްވެސް ޙާލެއްގައި މީތި ދޫކޮށްލަނީ ނޫން. މިހާރުވެސް
އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ ކެމިކަލް މި ޕެސްޓިސައިޑް ރެގިއުލޭޝަނުގެ މަސައްކަތް އަޅުގަނޑުމެން ކުރަމުން މި ދަނީ .
އަޅުގަނޑުމެން ދުލެއް ނުކުރަމެއް ނޫންތޯ. އެކަމަކު މި ބިލުގައި އޮތް ގޮތަށް ބަލާ ކަމަށް ވަންޏާ ތި ވިދާޅުވި
އިޝޫސްތައް ޙައްލުކުރަން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެބަހުރި ވަ ރަށް ގިނަ ފުރުޞަތުތައް. އަޅުގަނޑުމެންގެ ކެޕޭސިޓީ
އިތުރުކުރުމަށް ބާރުއެޅުމުގެ ކަންތައްތައް އެބަހުރި. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޓެސްޓިންގ ފެސިލިޓީސް ގާއިމުކުރުމުގެ
ކަންތައް އެބަހުރި. ދިވެހިރާއް ޖޭގެ އިންޓަރނޭޝަނަލް ލެވެލްއަކަށް ޓެސްޓުކުރެވެން ހުރި ޕެސްޓިސައިޑެއް ނޫން
ޓެސްޓުކުރެވެނީ އިނގޭތޯ. ޓެސްޓުކުރެވެން ހުރި ތަނަކީ އަޅުގަނޑުމެން އެމް.އެފް. ޑީ.އޭގެ ލެބް. އެމް.އެފް.ޑީ.އޭ ލެބަކު
ނުހުރޭ ރީއެޖެންޓްސް ޕެސްޓިސައިޑް. އެހެންވީމާ، ގާނޫނީގޮތުން އެ ބާރު ލިބިދިނީމަ އަޅުގަނޑުމެންނަށް
ބަޖެޓުކުރެވިގެން ރީއެޖެންޓްސް ގެނެސްގެން، ޕެސްޓިސައިޑް ޓެސްޓުކުރުމުގެ ޤާބިލިއްޔަތުކަން އުފެއްދޭނީ ވެސް. އެއީ
އަޅުގަނޑުމެންގެ ވާހަކައަކީ. މިނިސްޓްރީއެއް އަދި އައިއްސަ ތިމަންނާމެން ދޭއްޗެއް އެއްކޮށްގެން ޕެސްޓިސައިޑެއް
ހަދާފައޭ މިހިރީ. މީތި ޓެސްޓުކޮށްލަދޭށޭ ބުނީމަ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވަރަށް ދަތިވާނެ ދެއްތޯ އޭތި ކްލެރިފައިކުރަން.
26

މިހާރު އަޅުގަނޑުމެންގެ ނެތް ސޮއިލް ޓެސްޓިންގ ކެޕޭސިޓީއެއް ވެސް. އެކަމަކު ކޮން ގާނޫނަކުން ބާރު ލިބިގެންތޯ
އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި ބަޖެޓުކުރެވިގެން އަޅުގަނޑުމެން މި ޕުޝްކުރަން މި ޖެހެނީ އަޅުގަނޑުމެން މިވެނި ލެބެއް
އެބަހުއްޓޭ ކިޔާފައި ކޮންވިންސްކޮށްދޭން މިސާލަކަށް، ގޮސް ކޮންމެފަހަރަކު ވާހަކަދައްކާއިރުގައި ގާނޫނީ ހައިސިއް ޔަތެއް
ބާރެއް ނެތީމަ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނުކުރެވިފައި ހުރި ބައިވަރު ކަންތައްތައް އެބަހު އްޓޭ. އެކަމަކު އަޅުގަނޑުގެ
ވާހަކައަކީ، ހަމަ ކޮންމެ ބޮޑީއެއް އޮތަސް އަޅުގަނޑުމެން މިނިސްޓްރީގެ ސްޓޭންޑްސްއަކީ ކޮންމެ ޕޭރަންޓް ބޮޑީއެއް
އޮތަސް އެ ރެގިއުލޭޝަނުގައި ކުރަންޖެހޭ މެންޑޭޓްރީ މަ ސައްކަތްތައް އަޅުގަނޑުމެންގެ ފަރާތުން ކޮށްދެވޭ ކަމަށް
ވަންޏާ އެ ޚިދުމަތް ހަމަ ރައްޔިތުންނަށް ލިބެމުންނޭ ދާނީ. ދެން މީގެ ކުޑަ މިސާލެއް އަޅުގަނޑު ދަންނަވައިލާނަން
ނިއުޒިލެންޑުގެ ލޯސްތައް ހުންނަ ގޮތް. ވަން އެކްޓް ދެއްތޯ ކިޔަނީ. ވަން އެކްޓުގެ ދަށުން ހުރިހާ އެކްޓެއް
އޭގެތެރެއަށް ފޯލިންގވެފައި އެ ހުންނަނީ. ނިއުޒިލެންޑުގައި މައްސަލައެއް ނުޖެހޭ. އޭގައި އަޅުގަނޑުގެ ވާހަކައަކީ،
އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެ ރެގިއުލޭޓްރީ މެންޑޭޓްރީ ރެގިއުލޭޓްރީ އެކްސެ ސް ލިބޭ ކަމަށް ވަންޏާ އަޅުގަނޑުމެން ކޮންމެ
ޕޭރަންޓް ބޮޑީއެއްގެ ދަށުގައި ބިލު އޮތެ އްކަމަކު އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެކަން ކޮށްދެވޭނެއޭ. ދެން މިހާރު
އެންވަޔަރަންމަންޓުގެ ވާހަކަ ދެކެވެންޏާ ސަސްޓެއިނަބަލް އެގްރިކަލްޗަރއަކަށް ދާން މިނިސްޓްރީގެ ތިންކިންގ ހުރީ.
ސްޓްރެޓެޖިކް އެކްޝަން ޕް ލޭނުގައި ވެސް އަޅުގަނޑުމެން ހުރި ސަސްޓެއިނަބަލް އެގްރިކަލްޗަރއަކަށް ދާން.
އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީއާ އަޅުގަނޑުމެންނާ ލިއައިސްކޮށްގެން ވެ ސް މި ދަނީ ސަސްޓެއިނަބަލް އޭގައި
ދެމެހެއްޓެނިވި ދަނޑުވެރި ކަމަކަށް، ކްލައިމެޓް ސްމާޓް ދަނޑުވެރިކަމަކަށް ، އެންވަޔަރަންމަންޓް ފްރެންޑްލީ
ދަނޑުވެރިކަމަކަށް ދާ ކަމަށް ވަންޏާ އަޅުގަނޑުމެން އެބަޖެހޭ ދިވެހިރާއްޖެއަށް އެތެރެކުރެވޭ ކެމިކަލް ޕެސްޓިސައިޑް
ލިމިޓުކޮށްފައި އޯގަނިކް އޯލްޓަރނޭޓިވްސް މީހުންނަށް ދައްކައިދޭން. އެއީ އަޅުގަނޑު ދަންނަވާލަން ބޭނުން ވާހަކައަ ކީ.
ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރިއްޔާ އިނގޭތޯ. މިހާރު އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތު މި އަރުވަނީ ފުރަތަމަ ވިލިނގިލި ދާއިރާގެ
އިއްޒަތްތެރި މެންބަރަށް. ފުރުޞަތު ދޫކޮށްލެއްވީތޯ؟ ނޫން.
ވިލިނިގިލި ދާއިރާގެ މެންބަރު ސަޢުދު ޙުސައިން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ. ކަމާ ގުޅުންހުރި ފަރާތްތަކުން މި ދެކެވޭ ވާހަކައިން ދެން ވަރަށް ބޮޑަ ށް މަޢުލޫމާތު ސާފުވެއްޖެ.
ދެން އަޅުގަނޑު ވެ ސް މީގައި ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވަނީ، މި ބިލުގައި ބެލެނިވެރި ފަރާތް ޑްރާފްޓުވެގެން އަ އި އިރު
މީގައި ހަމަ ސީދާ ޑައިރެކްޓް މަޢުލޫމާތު ލިބުނުގޮތުން ވެއްޖެއްޔާ ހަމަ ދަނޑުވެރިކަމުގެ އިންޑަސްޓްރީއަށް
27

ޓާގެޓްކުރެވިފައި ހެދިފައި އޮތް ބިލެއްވީމަ އެ ކޮމިއުނިޓީ. ދެން މީގައި ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީ ތެރޭގައި މި ބިލު މީގެ
މެންޑޭޓްރީ އޮތުން ވަރަށް މުހިންމުކަމަށް އަޅުގަނޑަށް ފާހަގަ އެބަ ކުރެވޭ. އޭގައި އެންމެ މުހިންމު އެއް ކަމަކީ،
ދެންމެވެސް ފާހަގަވެއްޖެ އަދި ދަނޑުވެރިންނާ އަޅުގަނޑުމެންނާ މި ކުރެވުނު މަޝްވަރާ ގައި ވެ ސް ފާހަގަވެގެންދިޔަ
މިނިސްޓްރީއާއި ދަނޑުވެރިންނާ ދޭތެރޭގައި މި އޮންނަ ރިލޭޝަންސް ބިލްޑްވެފައި ނެތްކަ ން. އެ ގެޕް ވަރަށް ބޮޑަށް
ފާހަގަވޭ. ދެން، މިހާރު މީގެ ޑާޓާއާއި، ދަނޑުވެރިން އެންވަޔަރަންމަންޓު މިނިސްޓަރީގެ ދަށަށް ނުވަތަ، ދަށަށް
ދިއުމެއް ނޫން. ވާހަކައަކީ ދަނޑުވެރިކަމުގެ ވިއު ގައިގެ ތެރޭގައި ދަނޑުވެރިކަމުގެ ޕެސްޓިސައިޑު އެތެރެކޮށް ވިޔަފާރި
ކުރާ ފަރާތްތައް ވެސް އެއީ ހަމަ އެއް ފެމެލީއެއްގެ ތެރޭގައި ތިބުމޭ މީގެ އަސްލު އެންމެ މުހިންމު ކަމަކީ. އޭރުން މި
ބޭނުން ކުރެވޭ މިންވަރާއި، ފަހުން އައިސް މީގެއިން ދުރަށް ގޮސް އޯގަނިކް ފަރމިންގއަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެވޭ
މިންވަރު މޮނިޓަރކޮށް ބެލެހެއްޓޭނީ ހަމަ ދަނޑުވެރިކަމުގެ މެންޑޭޓުގެ ތެރޭގައި މި ބިލު އިނދެގެންނޭ. ދެން،
އެންވަޔަރަންމެންޓަލް އިޝޫސް ތަކަށް ބަލާއިރު، އޭ.ޖީ އޮފީހުން ވެސް ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތަށް، އެޓް އެނީ ޓައިމް
އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓަރީއަށް އެޓެންޑް ކުރެވޭނެ ރާއްޖޭގެ ކޮންމެ ތަނެއްގައި ކޮންމެ ވަގުތަކު އެ ބޭފުޅުންގެ
މެންޑޭޓުގެ ތެރެއިން ދަނޑުވެރިކަމުގެ އިންޑަސްޓަރީއަށް ވެސް، ޓޫރިޒަމް އިންޑަސްޓަރީއަށް ވެސް ، ހަމަ ކޮންމެ
އިންޑަސްޓަރީއަކަށް ވެސް އޭގެން އިމްޕެކްޓެއް ކުރާ ކަމަށް ވަންޏާ. އެހެންވީމާ، މީގެ އަޅުގަނޑަށް މުހިންމީ
ދަނޑުވެރިންނާއި ދަނޑުވެރިކަމުގެ ވުޒާރާއާ އޮންނަ ރިލޭޝަންސް ބިލްޑުވެގެން، ޑާޓާ ކަލެކްޓުކުރެވިގެން، ސަރުކާރުގެ
ސިޔާސަތަކީ ވެސް 100 ދުވަސް ތެރޭގައި ދަނޑުވެރިކަމުގެ ބާވަތްތައް އުފެއްދުމަށް ޓަކައި ބޭނުންކުރެވޭ
ދަނޑުވެރިކަމުގެ ކާނާ އާއި އަދި އޭގެ ބޭސް 100 ދުވަސް ތެރޭގައި ރެގިއުލޭޓު ކުރެވޭނެ ފަސޭހަ ނިޒާމެއް
ދަނޑުވެރިންނަށް ގާއިމުކޮށްދިނުން. އެހެންވީމާ، އެއީ ކަންނޭނގެ މީގެ މައިގަނޑު މަޤް ޞަދަކީ. އެހެންވީމާ، މީގައި
ދަނޑުވެރިކަމުގެ ވުޒާރާ އާއި މި ބިލާ ވަރަށްބޮޑަށް ގުޅުން އެބަހުރި. ދެން، މީގެ އަނެއް ކަމަކީ އެންވަޔަރަންމަންޓް
މިނިސްޓްރީގެ މެންޑޭޓަރީގައި ވަރަށްގިނަ ކަންކަން އެބަ ހިމެނޭ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފެންނަނީ އެންމެ އެކަށީގެންވާ
ގޮތުގައި، ގާނޫނުތައް އަދި ކިތަންމެ ވަރަކަށް ހުއްޓަސް އެ ތަންފީޛު ކުރެވިގެން ނުދާތަން. އަދި ބޯޓެއް ފަރަށް
އެރިޔަސް އީ.ޕީ.އޭއިން ބަލާފައި ވެސް، އެ ފަރަށް އެރި ބޯޓު އެ ލިބުނު ގެއްލުން މޮނިޓަރކޮށްފައި އެއަށް ފިޔަވަޅު
އެޅޭތަން ވެސް ނުފެނޭ. ފަރަށް އެބައަރާ ވަރަށްގިނަ ކަންކަން. އެހެންވީމާ، އަސްލު މި ގާނޫނުތައް، ދެންމެ ފިޝަރީޒް
މިނިސްޓަރީގެ ހަމަ ބޭފުޅާ ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތަށް ވެސް ގާނޫނުތައް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޕުޝް ކުރެވިދާނެ ގެޒެޓަށް
ކިތަންމެ ވަރަކަށް ވެސް. މީގެ އެންމެ މުހިންމު ކަމަކީ މީގެއިން ، އެ ގާނޫނު ޓާގެޓް ކުރެވޭ ފެމިލީސްތަކަށް، އެ
ކޮމިއުނިޓީއަށް މީގެއިން ލިބޭ ކުރިއެރުމާއި ، އަޅުގަނޑުމެން ތަންފީޛު ކުރަން ތިބޭ ފަރާތްތަކަށް މި ތަންފީޛު ކުރެވޭ
މިންވަރު މީގެ އެއް މުހިންމުކަމަކީ. އެ ޓާގެޓް ކޮމިއުނިޓީއަށް އެ ކޮމިއުނިޓީގެ އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރއާ ދޭތެރޭގައި
ވަރަށް ރަނގަޅު ރިލޭޝަނެއް އޮންނަން އެބަޖެހޭ. އެހެންވީމާ، މި ބިލު ގާނޫނަކަށް ވެގެން ގޮސް، ޕެސްޓިސައިޑު
28

ކޮންޓްރޯލް ކުރާ ތަނަކީ އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓަރީ ކަމަށް ވެއްޖިއްޔާ، ދަނޑުވެރިންނާއި ދަނޑުވެރިކަމުގެ
ސާމާނު ވިއްކާ ފަރާތްތައް ދާނީ އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓަރީއާ ދިމާލަށޭ އެ ފޯކަސް ކުރެވެނީ. ރިލޭޝަން
ބިލްޑުވާނީ. އެހެންވީމާ، ފިޝަރީޒް މިނިސްޓަރީ ވާނެ ގޮތަކީ ކުރި އަށް އޮތްތާނ ގައި ދަނޑުވެރިކަމުގެ މި
އުފެއްދުންތަކާއި، ދަނޑުވެރިކަ މަށް މި ޕެސްޓިސައިޑު ބޭނުންކުރެވޭ މިންވަރާއި، މި ޑާޓާއާއި އަދި އެ ވިއްކާ ފަރާތާއި،
އެތެރެކުރާ ފަރާތާ މި އޮންނަ ރިލޭޝަން ކުޑަވެގެން ގޮސް ކޮމިއުނިކޭޝަން ގެއްލި، މުޅި މި ސެކްޓަރއަށް ހަމަ
ނޭދެވޭ އަސަރުތަކެއް ކުރާނެ ކަމަށް އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލު ކުރެވޭތީ، ހަމަ އަޅުގަނޑު ވެސް ބުރަ ވަނީ މި ހަމަ
ދަނޑުވެރިކަމުގެ ޓާ ގެޓަށް މީތި ވާސިލުކޮށްދިނުމަށް ޓަކައި މިއިންގޮތަށް ބާއްވާފައި، ކެމިކަލްއަށް މުޅި ވައިޑް
ބްރޯޑުކޮށް ކެމިކަލް އިންޑަސްޓަރީ ކޮންޓްރޯލް ކުރާ ކަމަށް ވަންޏާ އެއާ ގުޅޭ އިތުރު ބިލެއް މަޖިލިސް ތެރެއިން
ފަރުމާވެގެން ދިއުން އެއީ އެންމެ މުހިންމު ކަމަކީ. އެހެންވީމާ، މީތި ދަނޑުވެރިކަމުގެ އިންޑަސްޓަރީ މިއީ ވަރަށް
މުހިންމު ބިލެއް. މި ބިލުގެ ސަބަބުން އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ އަޅުގަނޑަށް ފާހަގަކުރެވޭ ހަމަ އޯގަނިކް ފަރމިންގއަށް
ވަރަށްބޮޑުތަން ވެގެން؛ ދެން ފިޝަރީޒް މިނިސްޓަރީގެ ފަރާތުން ފާހަގަ އެބަ ކުރައްވާ މިހާރު މިއިންގޮތަށް
ޕެސްޓިސައިޑު ބޭނުންކޮށްގެން އުފައްދާ އެއްޗްިއސަށްވުރެ އޯގަނިކް ޕްރޮޑަކްޓްސްތައް އުފައްދައިގެން އޭގެ ޕްރައިސް
ތިމަންނަމެންނަށް އެޑް ވެލިއު ހައި ކުރެވިދާނޭ. ތެދެންމެ އެ އޯގަނިކް ފަރމިންގެ ޕްރައިސް ހައި ކުރެވިދާނެ. އެކަމަކު
އެއީއެއް ނޫން ދެއްތޯ ޓާގެޓަކީ ؟ އެ ޕްރައިސް ހައިކުރާ ވަރަކަށް ލޯކަލް ކޮމިއުނިޓީޒްއަށް އޭގެ އިކޮނޮމިކް އިމްޕެކްޓް
އެބަކުރޭ. އެހެންވީމާ، އެ ވިސްނުމެއް ވެސް ނޫން މީގެ ބޮޑަށް ބޭނުންވަނީ. އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންވަނީ ހަމަ ލުއި
އަގެއްގައި ރައްޔިތުންނަށް ދަނޑުވެރިކަމުގެ ޕްރޮޑަކްޓްސް ލިބޭނެ ގޮތް ވެފައި، އެ ޕްރޮޑަކްޓަކީ ރައްޔިތުންނަށް
ދުޅަހެޔޮ ޞިއްޙަތެއްގައި ތިބުމަށް މުހިންމު ހަމަ ކާނާއާއި، ރައްކާތެރި ފުޑަކަށް ވެގެން ދިއުން. އެހެންވީމާ، އެ ހުރިހާ
ކަމަކަށް ބަލާއިރު ވެސް މީގެ ހަމަ ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީގެ މެންޑޭޓު ވަރަށްބޮޑު ކަމަށް އަޅުގަނޑަށް ވެސް ހަމަ
ފާހަގަކުރެވޭ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އުނގޫފާރު ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރަށް ފުރުޞަތެއް އަރުވާފައި، ދެން، އެ ދެ ބޭފުޅުން އެ ފާހަގަކުރެއްވި
ކަންތައްތަކަށް ތިބޭފުޅުން އެއްޗެއް ވިދާޅުވީމަ އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ދެން މިއަދަށް ކޮންކްލޫޑުކޮށްލެވޭނެހެން.
އުނގޫފާރު ދާއިރާގެ މެންބަރު މުޙައްމަދު ވަޙީދު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ މުޤައްރިރު. އަޅުގަނޑު ހަމަ ފާހަގަކޮށްލަން ފިޝަރީޒް މިނިސްޓަރީގެ ޝަބާޢު ފާހަގަކުރައްވާއިރު ،
ޝަބާޢު ބޭނުން ވެސް ތި ކުރައްވާ ޓަރމްއަކީ ޕެސްޓިސައިޑު ކޮންޓްރޯލް ކުރުން. ރެގިއުލޭޓްކުރުމާއި ކޮންޓްރޯލް
29

ކުރުމާ. އެކަމަކު މި ބިލުގައި ޑްރާފްޓް ހެދިފައި އޮތްއިރުގައި މި އޮތީ "ދަނޑުވެރިކަމުގެ ބޭނުންކުރާ ޕެސްޓިސައިޑާ
ބެހޭ ބިލު"، އެކަހަލަ ގޮތަކަށް. އެކަމަކު ވާހަކަ ބޮޑަށް މި ދެކެވެނީ ކޮންޓްރޯލް ކުރުން ނުވަތަ ރެގިއުލޭޓް ކުރުން. ދެން،
އަޅުގަނޑަކަށް ނުއެއް ފެނޭ އެ ޑްރާފްޓެއް އިނގޭތޯ އަޅުގަނޑު އެ ކޮމިޓީގައި ނެތީމަ. ދެން އެހެންވީމާ، ވާހަކަ
މިދައްކަނީ. ދެން، އަޅުގަނޑު ދަންނަވާލާނަން، އަޅުގަނޑަކީ މި ކޮމިޓީގެ އަސްލުގައި މަޖިލިސްތެރޭގައި މި ޚިޔާލު
ތަފާތުވުން އުފެދިގެން އިޤުތިޞާދީ ކޮމިޓީއާއި އެންވަޔަރަން މަންޓް ކޮމިޓީއާ އެއްކޮށްލައިގެން މި ކޮމިޓީ އެކުލަވާލެވިފައި
މި އޮތީ. އަޅުގަނޑަކީ މިތަނުގައި އެންވަޔަރަންމަންޓް ކޮމިޓީން ބައިވެރިވާ މީހެއް. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ކޮންމެވެސް
ވަރަކަށް އެންވަޔަރަންމަންޓް ފަޅިއަށް ވާހަކަ ހުރެދާނެ އަޅުގަނޑުގެ. މިހާރު އޭ.ޖީ އޮފީހުން ވިދާޅުވީ މެންޑޭޓުގެ
ވާހަކަ. މިސާލަކަށް އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލުކުރެވޭ ގޮތުގައި އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީއަށް ތިމާވެށި ގާނޫނުން ލިބިދޭ
މެންޑޭޓުގެ ތެރެއަށް ވަދެ އެއް ؛ މިހާރު މި އޮންނަނީ ކުންޏާއި، ތެލާއި ވިހަ ތަކެތި ނުރައްކާތެރި ކުނި، ސީދާކޮށް
ކެމިކަލް ނުވަނަސް އެ ކެމިކަލް ކުންޏަށް ބަދަލުވާ ހާލަތުގައި އެ ބެލެހެއްޓުން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ގާނޫން މިހާރު
ވެސް އެންވަޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓަރީއަށް މަތިކޮށްފައި އޮތް ޒިންމާއެއް ކަންނޭނގެ. އެހެންވީމާ،
އެންވަޔަރަންމަންޓްގައި ނެތް، މެންޑޭޓުގައި ނެތް ކަމެކޭ އަޅުގަނޑަށް ހިއެއްނު ވޭ ބުނެވޭނެހެން. ދެން، އަނެއް ކަމަކީ،
100 ދުވަހުގެ ޕްރޮގްރާމްގެ ތެރެއިންނޭ ތި ވިދާޅުވީ އިނގޭތޯ. އޭ.ޖީ އޮފީހަށް އަޅުގަނޑު އަމާޒުކޮށްލަން ބޭނުމީ.
ދެން، ރައީސް އޮފީހުން ވެސް އެބައިންނެވި ވަޑައިގެން ބޭފުޅަކު. އަޅުގަނޑުމެން ދަނޑުވެރިކަމުގެ؛ ސަރުކާރުގެ
މެނިފެސްޓޯގެ ދަނޑުވެރިކަމުގެ ސިޔާސަތަށް ބަލާއިރުގައި ވެސް އަޅުގަނޑަށް މި ފެންނަނީ މިސާލަކަށް ދަނޑުވެރިކަން
ކުރުމަށް ބޭނުންވާ ސާމާނު ހެޔޮ އަގުގައި ފަސޭހައިން ލިބޭނެގޮތް ހަދައިދިނުމާއި، ރާއްޖޭގައި އުފެއްދެންހުރި ތަކެތި
ދެނެގަތުން. އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލެއް ނުކުރެވޭ މީގައި ޕެސްޓިސައިޑު މި މާނަކުރަނީ މި ދަނޑުވެރިކަން ކުރި އެރުވުމަށް
ބޭނުންވާ ސާމާނުގެ ތެރެއަށް ކަމަކަށެއް. ދެން، އަނެކައްޗަކަށް މިއޮންނަނީ އޯގަނިކް ފަރމިންގ ދިރުވުމަށް މަސައްކަތް
ކުރުން. ދެން، އަނެއް ސިޔާސަތަކަށް މިއޮތީ، ގުޑް އެގްރިކަލްޗަރަލް ޕްރެކްޓިސަސް ތަޢާރަފުކޮށް ކެމިކަލް ބޭނުން
ކުރުން މަދުކުރެވޭނެ ދަނޑުވެރިކަމުގެ ނިޒާމަކަށް އަމާޒުހިފުން. ހަމަ ކެމިކަލްއާ ދުރަށް ދާ ވާހަކަ. ދެން، ކަމެއް
ކުރާއިރުގައި ތަރުތީބެއް ކަނޑައަޅަން އެބަޖެހޭ. ދަނޑުވެރިކަމުގެ ހުރިހާ ކަމެއްގެ ތެރެއިން އަޅުގަނޑުމެން
ޕެސްޓިސައިޑު މާކުރިއަށް އަ އިސްގެން މިއުޅެނީ ކީއްވެގެންތޯ ހަމަ، އެ ސުވާލު އަޅުގަނޑުކޮށްލަން ބޭނުންވޭ.
ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއް ކެވުން:
އޭ.ޖީން އެއްޗެއް ވިދާޅުވެފައި ދެން އެންވަޔަރަންމަންޓަށް އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތު ދޭނަން.
30

އެޓަރނީ ޖެނެރަލް އޮފީހުގެ ސީނިއަރ ސްޓޭޓް ކައުންސެލް ސަލްވާ ހަބީބު ވާހަކަދެއްކެވުން:
މި ބިލުގައި އަޅުގަނޑު ، ދެން ފިޝަރީޒް މިނިސްޓަރީއަށް ކަންނޭނގެ ބޮޑަށް އެ މަޢުލޫމާތު ދެއްވޭނީ. އެކަމަކު
އަޅުގަނޑު މި ބިލު ޑްރާފްޓް ކުރާއިރު އަޅުގަނޑަކަށް ފާހަގައެއް ނުކުރެވޭ ، މިސާލަކަށް ޕެސްޓިސައިޑު ބޭނުންކުރުން
އިތުރަށް ކުރިއެރުވުން އެކަހަލަ މާނައެއްގައި. އަޅުގަނޑަށް ފާހަގަކުރެވެނީ، އާދެ! ރެގިއުލޭޓް ކުރުމަށް. މިސާލަކަށް
ރެގިއުލޭޓް ނުވެ އޮތް ދާއިރާއެއް ، މީގެ މިބުނާ ހުރިހާ ކަމަކަށް ބޭސްކޮށްފައި ރެގިއުލޭޓް ކުރުން. ނުވަތަ މީގެ
ސަބަބުން އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލުކުރެވެނީ ރާއްޖޭގެ ދަނޑުވެރިކަމުގެ ބޭނުންކުރާ ޕެސްޓިސައިޑަކީ ވަކި ކަހަލަ ބާވަތެއްގެ
ޕެސްޓިސައިޑަކަށްވުން ، ވަކި މިންގަނޑަކަށް ފެތުން، ރާއްޖެ ބައިވެރިވެފައިވާ ބައިނަލް އަޤް ވާމީ ކޮންވެންޝަންސްތަކާ
އެއްގޮތަށް ބޭނުންކުރެވޭ އެއްޗަކަށް ހެދުން. ދެން، މީގައި މާއްދާއެއް ވެސް ހިމަނާފައި އޮންނާނެ، އެހެން އެއްވެސް
ކޮންވެންޝަންއަކުން ރާއްޖޭގައި ބޭނުންކުރަމުންދާ ޕެސްޓިސައިޑެއް ރިމޫވްކޮށްފިއްޔާ ނުވަތަ ބޭނުން ނުކުރުމަށް އެ
ކޮންވެންޝަނަކުން ނިންމައިފިއްޔާ ވަގުތުން މި ރާއްޖޭގައި ވެސް އޭތި ހުއްޓާލަންޖެހޭނެއޭ، ބޯޑުން ކަނަ ޑައަޅަން
ޖެހޭނެ ވަގުތުން ހުއްޓާލަން. ދެން، މި ދެންނެވި ފަދައިން ކުރިން އަޅުގަނޑު ފާހަގަކުރި ކަންތައްތައް، އެއީ 17 ވަނަ
މާއްދާ އޭރުގަ އި ބިލުގައި އޮތް، އެ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ކަންތައްތަކަށް ބެލުމަށްފަހުގައި މި ކަމާއިބެހޭ ހުރިހާ
އިދާރާތައް ތިބޭ ބޯޑަކުން މި ނިންމަވަނީ މި ބާވަތުގެ ޕެސްޓިސައިޑް ބޭނުންކުރާނެތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯ. ދެން،
ޕެސްޓިސައިޑާބެހޭ ބިލެއް އޭ .ޖީ އޮފީހަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޑްރާފްޓަށް އައިމަ އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ދެން
މިދެންނެވިހެން ސްޓެޓިސްޓިކްސްގައި ކިހާވަރަކަށް ބޭނުންކުރަންޖެހޭ އެއްޗެއްކަމެއް ނޭނގޭ. އެކަމަކު ވެސް، ލައިކް
ދަނޑުވެރިކަމަށް ބޭނުންކުރަންޖެހޭ އެއްޗެއް، މިހާރު ވެސް ބޭނުންކުރަމުން ދާ އެއްޗެއް، އެހެންނަމަވެސް ގާނޫނެއްގެ
ދަށުން ވަކިގޮތަކަށް ރެގިއުލޭޓް ވެގެން މިކަން ކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި އެއްވެސް ހާލަތެއްގައި، މިސާލަކަށް ޕްރޮމޯޓު
ކުރުމެއް ނޫނީ ގިނަ ކުރުމުގެ މަޤްޞަދެއް ނޫން. ދެން، އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ނަން އެހެން އޮތްކަމުގައިވީނަމަވެސް،
މި ބިލުގެ ހުރިހާ މާއްދާތަކެއް ގައި ، ހަމަ ހުރިހާ މާއްދާތަކެއްހެން ޑްރާފްޓްކޮށްފައި ހުންނާނީ އެ ނިޔަތުގައި. މި
ދެންނެވީ ކޮންޓްރޯލް ކުރުމަށް ނުވަތަ ރެގި އުލޭޓް ކުރުމަށް، މަދުކުރުމަށް ނުވަތަ އޭގެ ދަށުން ދަނޑުވެރިކަމުގަ އި
ބޭނުންކޮށްގެން އުފައްދާ ކާނާ އެންމެ ރައްކާތެރިވާނެ ގޮތަކަށް ލެވެލްތަ އް ބެހެއްޓުމާ ގު ޅޭގޮތުން. އެހެންވީމާ، އެއީ
މީގެ، ދެން މީގެ ދަށުން ހަދާ ހުރިހާ ގަވާ އިދެއް ގައި އެކަމާ ގުޅޭ ޑީޓެއިލްސްތައް ހިމަނަންޖެހޭނެ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި
ހުންނާނެ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ގަ ވާއިދުތައް އައިމަ ބޮޑަށް ކްލިއަރ ވެގެންދާނެކަންނޭނގޭ ކިހިނެއްކަން މި
ކަންތައް ވެގެންދަނީ. އެހެންނަމަވެސް، ގާނޫނު މިހާރު ބައްޓަން ކުރެވިފައި އޮތްގޮތަކީ ވެސް ވީހާވެސް މަދުކުރުން
ނުވަތަ ރެގިއުލޭޓް ކުރުން ނުވަތަ، އެންމެ ރަނގަޅު އެންމެ ސޭފް ބާވަތުގެ ޕެސްޓިސައިޑް ރައްޖޭގެ މާކެޓް ގައި
ބޭނުންކުރުން، ކުރަންޖެހޭ ހާލަތުގައި އޮފްކޯޒް . ދެން، ކޮންމެ ސިޓުއޭޝަނަކަށް ، ޕެސްޓިސައިޑް އުފެއްދުމަށް
ރެގިއުލޭޓަރީ މެކޭނިޒަމްއެއް، ބަންދުކުރުމަށް، އޭތި އެއްތަނުން އަނެއް ތަނަށް ގެންދިއުމަށް، އެ ބަންދުކޮށްފައި ހުރި
31

އެއްޗަކުން ކަނޑަ އިގެން އެހެން އެއްޗަކަށް ބަދަލުކުރާނަމަ އެކަން ވެސް ރެގިއުލޭޓްކޮށްފަ. އޭގެ އިތުރުން ޕެސްޓިސައި ޑް
ނައްތާލުމާއި ގުޅޭގޮތުން ވެސް ގަވާއިދުތަކެއް ހުންނާނެ. ދެން، މީގައި އަޅުގަނޑުމެން ކުރިން ވެސް ފާހަގަކޮށްފައި
ހުންނާނެ ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީން އެ ސުވާލު ކުރީމަވެސް، ޕެސްޓިސައިޑް ނައްތާލުން މީގެދަށުން އަޅުގަނޑުމެން
ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަ މާއްދާގައި ވެސް އޮންނާނެ ކަމާގުޅޭ އިދާރާގައި ވަކިގޮތެއް ކަނޑައަޅާފައި އޮތިއްޔާމު އެގޮތަކަށް
ނުވަތަ މި ގާނޫނުގެ ދަށުން ހަދާ ގަވާއިދާ އެއްގޮތަށް ނައްތާނުލާ ކަމަށް ވާނަމަ ހަމަ މީގެ ދަށުން ވެސް ޖޫރިމާނާ
ކުރެވޭނެ. އޭގެ އިތުރަށް އަޅުގަނޑު ގަބޫލުކުރަނީ އެންވަ ޔަރަންމަންޓް މިނިސްޓްރީން ކުނިނައްތާލުމާ ބެހޭ ގަވާއިދުގެ
ދަށުން އެ ބަޔާންކުރާ ވަކި ބާ ވަތެއްގެ ކެމިކަލްތައް ތެރެއަށް މި ޕެސްޓިސައިޑެ އް ފޯލް ވާކަމަށްވާނަމަ، އެ ގަވާއިދުގެ
ދަށުން ވެސް ހަމަ ޖުރިމާނާ ކުރެވޭނެ. އެހެންވީމާ، ނައްތާލު މަށް؛ ޕެސްޓިސައިޑް އެތެރެކުރުމުން ފެށިގެން ނައްތާލުމާ
ހަމައަށް ވެސް މި ގާނޫނު އެބަ ރެގިއުލޭޓްކުރޭ އެ ކަންތައްތައް. ބޭސިކަލީ މީހަކަށް ފަސޭ ހަކޮށްދިނުމެއް ނޫން. ގިނަ
ހަމަ ސްޓެޕްތަކެއް ލާފައި، އޭތި އެންމެ ރަނގަޅަށް ބޭނުންކުރެވޭނެ ނުވަތަ އެތެރޭކުރެވޭނެ ގޮތެއް ނުވަތަ ރާއްޖޭގެ
މާކެޓުގައި ގެންގުޅެވޭނެ ގޮތެއް ހެދުމަށް ޓަކައި އެ ވިސްނުން މީގައި އައި އްސަ މި އޮތީ. ދެން، 100 ދުވަހުގެ
ބިލުތަކު ތެރޭގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް މީތި ފިޝަރީޒް މިނިސްޓްރީން އައި އްސަ އޮތީ ، ދެންމެ ތި ވިދާޅުވި މާއްދާ
ނުވަތަ ޕޮއިންޓާ ހަ ވާލާދީފަ. އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އެ ވިސްނުމުގައި، ހަމަ ދެމެހެއްޓެނިވިގޮތުގައި ދަނޑުވެރިކަން
ކުރިއެރުވުމަށް ޓަކައި ރެގިއުލޭޓް ކުރަންޖެހޭ ބާވަތެއްގެ ދާއި ރާއެއް ކަމަށް ވާތީ ކަމަށް އަޅުގަނޑުމެން ގަބޫލުކުރަނީ.
ދެން، އެގޮތަށް އެހެން މިނިސްޓްރީއަކުން، ކުރިން ވެސް އޭ.ޖީ އޮފީހުން އައިޝާ ވިދާޅުވި ފަދައިން އެހެން
މިނިސްޓްރީއަކުން މިކަމާ ގުޅޭ ބިލެއް އޭރު އައި އްސައެ އް ނެތް. އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ ހުރިހާ
މިނިސްޓްރީތަކަށް ވެސް އޭރު ސިޓީ ފޮނުވިން 100 ޑޭ ސްގެ ބިލުތައް އަޅުގަނޑުމެންނަށް، ފާހަގަކުރެވޭ ބިލެއް
އޮތްނަމަ އަޅުގަނޑުމެންނާ ހިއްސާ ކުރުމަށް.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! އެންވަ ޔަރަންމަންޓަށް ފަހު ފުރުޞަތު އަޅުގަނޑު މިދެނީ ވަގުތު ވެސް ހަމަވާތީ.
މިނިސްޓްރީ އޮފް އެންވަޔަރަންމަންޓްގެ ސީނިއަރ ލީގަލް ކައުންސެލް އަލްއުސްތާޛާ ފަޒީލާ އަޙްމަދު ޝަހީމް
ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ މުޤައްރިރު. އެންވަޔަރަންމަންޓުން ފަޒީލާ އިނގޭތޯ، ލީގަލް ކައުންސެލް. އަޅުގަނޑުމެން ބޮޑަށް މި ބިލު
ކިޔާލާއިރު އެބައެނގޭ މި ބިލުގައި މި ވާހަކަ ދައްކަނީ ދެކަމެއްގެ ވާހަކަ އިނގޭތޯ. ދަނޑުވެރިކަމުގެ އިންޑަސްޓްރީ
ކުރިއެރުވުމުގެ ވާހަކައާއި އަދި ޕެސްޓިސައިޑް ރެގިއުލޭޓްކުރާ ވާހަކަ. ސޯ، އެ ދެ ކަންތައް އެއް ބިލެއްގައި އައިމަ
32

ކަންނޭނގޭ އަސްލު މީތި އެންފޯސްކުރަން އުނދަގޫވާނެހެން ހީވަނީ. އަޅުގަނޑުމެން އަސްލުގައި ބިލުތައް
ޑްރާފްޓްކުރިއިރުގައި މަޖިލީހުން މި ނިކުމެގެން އަންނައިރު އަޅުގަނޑުމެން ބަލަން ބޭނުންވާ އެންމެ މުހިންމު ކަމަކީ
މީގެ ތަންފީޛު ކުރެވޭނީ ކިހާ ވަރަކަށްތޯ؟ މިހާރު މި ބިލު މިގޮތަށް ޑްރާފްޓް ކުރެވިފައި އޮތްއިރުގައި އަސްލުގައި
ތަންފީޛުކުރުމުގައި އެބައެނގޭ ވަރަށް އުނދަގޫތަކެއް ހުންނާނެކަން. ދެން، ހަމަ މީގައި ހުރި ބައެއް މާއްދާތަކަށް
ބަލާލާއިރުގައި ތިމާވެށީގެ ގެއްލުމުގެ ޢަމަލުތަކަށް ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ ބައި، ދެމެހެއްޓެނިވި ގޮތެއްގައި ދަނޑުވެރިކަން
ކުރުން، އެއްގޮތަކަށް ވެސް މި ބިލު ކިޔާލާއިރުގައި އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ނުފެނޭ ޕެސްޓިސައިޑް ބޭނުންކުރުން
މަދުކުރުން، މިގޮތަކަށް ވެސް ނޫން ހުރީ އިނގޭތޯ. އަސްލު ބިލުގެ މަޤްޞަދު އައި އްސަ މި އޮންނަނީ ދަނޑުވެރިކަން
ކުރިއެރުވުމަށް ޓަކައި ޕެސްޓިސައިޑް ބޭނުން ކުރުމަށް ޓަކައި. ދަނޑުވެރިކަން ދެމެހެއްޓުމަށް ޓަކައި ޕެސްޓިސައިޑް
ބޭނުންކުރުން. އެހެންވީމާ، އެބަތަފާތުވޭ ނޫންތޯ ދެ ކަމެއް، އިނގޭތޯ. ދެން، އަދި ބަލާލާއިރުގައި އަޅުގަނޑުމެން އެބަ
ފާހަގަކުރެވޭ ރާއްޖޭގެ ފަރާތުން ބައިވެރިވެފައި ހުންނަ ޕެސްޓިސައިޑާ ބެހޭ މުޢާހަދާތައް އިނގޭތޯ. މުޢާހަދާތަކަށް
ބަލާލާއިރު ރޮޓެޑަމް ކޮންވެންޝަން އާއި ސްޓޮކްހޯމް ކޮންވެންޝަން އެންމެ ބޮޑަށް ގުޅިލާމެހިފައި މި ހުންނަނީ
ޕެސްޓިސައިޑް ގެ ކަންތައްތައް. ދެން، ބައިނަލްއަޤްވާމީ މަޝްރޫޢުގައި ވެސް މިހާރު ބަލަނީ ބޮޑަށް ޕެސްޓިސައިޑް
މަދުކުރުމަށް އިނގޭތޯ. ދެން، އަޅުގަނޑުމެންގެ ސެޕްގައި ވެސް މި ހުންނަނީ ބޮޑަށް ޕެސްޓިސައިޑް މަދުކޮށް ، ގުޑް
އެގްރިކަލްޗަރަލް ޕްރެކްޓިސަސް އިންޓްރޮޑިއުސްކޮށް ، އެ ކްލައިމެޓް ސްމާޓްކޮށް މީތި ގެންދިއުމަށް ޓަކައި. ދެން، މި
ކޮންވެންޝަންތަކަށް ބަލާލާއިރު ، ކޮންވެންޝަންގެ އޮބްޖެކްޓިވްތަކުގައި ވެސް މި ހުންނަނީ ލިޔެވިފައި ، "ޕްރޮމޯޓު
ޝެއަރޑް ރެސްޕޮންސިބިލިޓީ އެންޑް ކޯޕަރޭޓިވް އެފަރޓްސް އެމަންގް ޕާޓީސް އިން އިންޓަރނޭޝަނަލް ޓްރޭޑް އޮފް
"
ހެޒަޑަސް ކެމިކަލްސް އިން އޯޑަރ ޓު ޕްރޮޓެކްޓް ހިއުމަން ހެލްތު އެންޑް އެންވަޔަރަންމަންޓް އިނގޭތޯ. ދެން، ހަމަ
"ޓު ކޮންޓްރިބިއުޓް އެންވަޔަރަންމެންޓަލީ ސައުންޑް ޔޫޒް އޮފް ހެޒަޑަސް ކެމިކަލްސް ބައި ފެސިލިޓޭޓިންގ
އިންފޮމޭޝަން އެކްސްޗޭންޖު" އިނގޭތޯ. ދެން، ހަމަ ސްޓޮކޯމް ކޮންވެންޝަންގަ އި ވެސް އެބަ ބުނޭ، ރިއަލް
ޑިކްލަރޭޝަންގެ ފިފްޓީންތް ވަނަ ޕްރިންސިޕަލްއަށް ރިޢާޔަތްކޮށް، މި ކޮންވެންޝަން ގެ މަޤްޞަދަކީ، "ޕްރޮޓެކްޓް
ހިއުމަން ހެލްތު އެންޑް އެންވަޔަރަންމަންޓް ފްރޮމް ޕަރސިސްޓެންޓް އޯގަނިކް ޕޮލި އު ޓެންސް". ޕަރސިސްޓެންޓް
އޯގަނިކް ޕޮލިއުޓެންސް މި ގަވަރން ކުރަނީ ސްޓޮކްހޯމް ކޮންވެންޝަނުން. ދެން، މީގައި ލިސްޓްކުރާ އެނެކްސް
"އޭ" ގައި މި ރެސްޓްރިކްޓްކޮށް އެލިމިނޭޓް ކުރަންޖެހޭ ކެމިކަލްސްގެ ލިސްޓުގައި މިއޮންނަނީ ހަމަ ހުސް
ޕެސްޓިސައިޑްސް އިނގޭތޯ. އޭގެ އިން ވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެބައެނގޭ ޕެސްޓިސައިޑް އެބަޖެހޭކަން
ރެގިއުލޭޓްކުރަން. އެކަމަކު އަޅުގަނޑުމެން އިން ދަ ސޭމް ޓައިމް އެބަ ބޭނުންވޭ އެގްރިކަލްޗަރ އޭޒް އަ ސެކްޓަރ،
އޭޒް އެން އިންޑަސްޓްރީ ޕްރޮމޯޓުކޮށް ކުރިއަރުވަން . އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކްލިއަރލީ އެބަ
އަންޑަސްޓޭންޑް ވޭ މީގަ އި ދެ ދާއިރާއެއްކަން ބޭނުންވަނީ. އެގްރިކަލްޗަރ ބިލެއްގެ މުހިންމުކަން އެބައެނގޭ. އަދި
33

ކެމިކަލްސް އޯވަރއޯލް ޕެސްޓިސައިޑްސް އެކަނި ނޫން، މި ބުނީ ކެމިކަލްސް އޯވަރއޯލްކޮށް މެނޭޖުކޮށް،
ކޮންޓްރޯލްކޮށް، ރެގިއުލޭޓް ކުރާނެ އޯވަރއަރޗިން ގ އެކްޓެއް ވެސް އެބަ ބޭނުންވޭކަން އެބަ އެނގޭ. އެކަމަކު މިހާރު
މި ބިލު ފަރުމާ ކުރެވިފައި އޮތްގޮތުން އަސްލުގަ އި ދެ ކަމެއް އު ޅޭތީވެ ކަންނޭނގޭ އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަސްލުގަ އި މި
އުނދަގޫވެގެން މި އުޅެނީ ކޮން މިނިސްޓްރީއަކުން ކޮންކަމެއްތޯ ގަވަރން ކުރާނީ. ޝުކުރިއްޔާ މުޤައްރިރު.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރިއްޔާ އިނގޭތޯ. މި ކޮމިޓީގެ ވަގުތު އަޅުގަނޑުމެން ކަނޑައެޅިގޮތުން ބާކީ ދެން ތިން
ވަރަކަށް މިނިޓް މި އިނީ. ދެން، ވަރަށް ބޮޑަށް އަޅުގަނޑު އުފާ ކޮށްފިން އިނގޭތޯ، ވަރަށް ފުޅާ ދާއިރާއެއްގައި ،
ވަރަށް މުއްސަނދި ޚިޔާލު ބަދަލުކުރުންތަކެއް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކުރިއަށް ގެންދެވިއްޖެ ދޮޅު ގަޑިއެއްހާއިރު.
އެހެންވީމާ، ތި ފާޅުކުރެއްވި ޚިޔާލުތަކަށާއި ، ދެއްވި އިތުރު މަޢުލޫމާތު އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވަރަށް މުހިންމު، ވަރަށް
ބޭނުންތެރި. އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި ބިލު ފުރިހަ މަ ކުރުމުގައި ތި ދެއްވި މަޢުލޫމާތުގެ ބޭނުން ވަރަށް ރަނގަޅަށް
ހިފޭނެ ކަމަށް އަޅުގަނޑު ގަބޫލުކުރަނީ. ކޮންމެ ގޮތެއްވިޔަސް އަޅުގަނޑުމެން އެންމެންގެ ވެސް މަޤްޞަދަކީ އެންމެ
ރަނގަޅަށް ބިލު ފަރުމާކުރެވި އަދި އެންމެ ރަނގަޅަށް އެ ތަންފީޛުކުރެވި، އެންމެ ފަސޭހައިން މީގެ ޚިދުމަތް
ރައްޔިތުންނަށް ލިބޭނެ ގޮތެއް ކަނޑައެޅުން. ދެން، އެ ރޫޙު ގައި އަޅުގަނޑުމެން އެންމެން ވެސް މި ވާހަކަ ދެއްކީ.
އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ އަޅުގަނޑުމެން ވަރަށް އަވަހަށް ކޮމިޓީގެ އި ތުރު ބައްދަލުވުމެއް ބާއްވާފަ އި، ތި ދެއްވި މަޢުލޫމާތާއި،
ތިފާޅުކުރެއްވި ޚިޔާލުގެ މައްޗަށް ބޭސްކޮށްފައި އަޅުގަނޑުމެން ގޮތެއް ކަނޑައަޅާފަ އި، ބިލު އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ވަރަށް
އަވަހަށް މަޖިލީހުގެ ތަޅުމަށް ކޮމިޓީން ފާސްކޮށްފަ ފޮނުވާނަން. ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރިއްޔާ. و ل ساََّلمُ عَلَْي كُْم .
____
34